

ג'וינט ישראל אשלים | יחד בעשייה חברתית למען ילדים ושוער

משפחות מלוות לילדים חסרי עורף משפחתי בפנימיות - מודל עבודה

מאגר אתגרים והמלצות

משפחות מלוות לילדים חסרי עורך משפחתי בפנימיות - מודל עבודה

חברי הוועדה:

אסתר אליהו – פנימיית "קן הילד בנים"
רותי בן חיים - פנימיית בנות "קריית צאנז"
לאה גודלבסקי – פנימיית "קן הילד בנים"
רעות גולדמן – משפחותונים בכפר הירוק ומנהלת קהילת ידע פנימיות
עדנה גלבוצקי – "ילדים בסיכוי – המועצה לילד החוסה"
איה גליקמן – "ילדים בסיכוי – המועצה לילד החוסה"
צביקה הויזילך – "ילדים בסיכוי – המועצה לילד החוסה"
אורלי וייסמן – בית הילדים ע"ש אלעזרקי- "טירת הילד"
שרית ויזל – "אשלים"
יוסי וקנין – מפקח פנימיות ארצי, שירות ילד ונוער, משרד הרווחה
שרון זק – כפר הילדים והנוער "בית אפל"
הילה חן-ציון – כפר הנוער "בן שמן"
קרולין טיטו – פנימיית "בית הילד תל אביב"
חמה ישראלי שמייסר – "אור שלום"
אורית מרקוס – פנימיית "עלומים"
מיכל נבון – פנימיית "טוקאיד"
עדה רביב – מפקחת פנימיות מחוזית, שירות ילד ונוער, משרד הרווחה
ליאת רונן כדר – כפר הילדים "נווה גלים"
שרון שלזינגר – כפר ילדים ונוער "אהבה"
אורית שריבט – פנימיית "בית מזור"
גיטי שמרלר – פנימיית בנות "קריית צאנז"
בהנחיית ד"ר מוריה לוי – Rom Knowledge ware

תוכן העניינים:

5	דבר מנכ"ל משרד הרווחה והשירותים החברתיים
7	דבר מנהלת שירות ילד ונוער, משרד הרווחה והשירותים החברתיים
9	דבר מנכ"ל אשלים
11	דבר מנכ"ל ילדים בסיכוי
13	משפחות מלוות
15	הליווי
16	הילד
18	המשפחה המלווה
20	המשפחה הביולוגית
21	צוות הפנימייה
23	גורמי רווחה ברשות
25	ההתחלה - לפני תחילת הליווי
27	ההתחלה - עם תחילת הליווי
28	ליווי שוטף
29	התמודדות עם אתגרים
30	אירועים שוטפים
31	ניהול משברים
32	סיום
33	משאבים
34	נספח-תהליך בחירת משפחות מלוות והתאמתן
35	התחלה
36	פניה דרך האתר/ פניה טלפונית
36	סינון ראשוני
38	פניית פנימייה לבקשת משפחה מלווה
38	העברת פרטי משפחה מתאימה ביותר
39	מפגש עם ההורים להחלטת הפנימייה על התאמה
41	מפגש עם הילדים להחלטת הפנימייה על התאמה

43.....	שיחה עם ממליצים להחלטת הפנימייה על התאמה
44.....	החלטה עקרונית וספציפית
45.....	עדכון המשפחה
46.....	סיום
48.....	כלים
51.....	הסכם בין משפחה מלווה לפנימייה
53.....	תחילת ליווי- רשימת תיוג
59.....	ליווי שוטף של משפחות מלוות- רשימת תיוג

דבר מנכ"ל משרד הרווחה והשירותים החברתיים

משרד הרווחה והשירותים החברתיים פיתח לאורך השנים מענים עבור ילדים שאותרו במצבי סיכון וסכנה שונים. חלק מהילדים מטופלים במסגרות השונות בקהילה וחלקם במסגרות חוץ ביתיות.

מדיניות המשרד היא לאפשר ולעודד תוך כדי בקרה, טיפול והתערבות את המשך הקשר בין הילד השווה במסגרת החוץ ביתית למשפחתו הביולוגית. למרות זאת, חרף המאמצים שנעשים על ידי אנשי מקצוע, יש עדיין ילדים אשר אינם יכולים מסיבות שונות ולעיתים בפרקי זמן משתנים להמשיך את הקשר עם ההורים והמשפחה הביולוגית.

למרות היותה של הפנימייה תחליף לבית עבור החניכים השווה בה, ולמרות חובתה לדאוג להם לאורך כל ימות השנה, המשרד מעודד קשר בין החניכים אשר אינם יכולים לצאת לבתיהם ולמשפחותיהם הביולוגיות לבין משפחות המארחות ומלוות אותם בזמן חופשות. הרעיון לאפשר לילדים המוגדרים כחסרי עורף משפחתי להתארח בחופשות בחיק משפחה מלווה, יש בו יתרונות משמעותיים.

על פי נתוני הרף, כעשרה אחוזים מילדי הפנימיות זקוקים לאירוח מלא או חלקי במשפחות מלוות. מחקרים רבים מצביעים על חשיבות דמות בוגרת ויציבה בחיים של הילד. יוזמה זו עשויה להביא לתמיכה במצבו הרגשי ויש לכך השפעות חיוביות על התנהגותו ועל יכולת השתלבותו התקינה במסגרת הפנימייה ובמסגרת החינוכית.

יוזמה זו של אירוח ילדים במשפחות נעשית במשך השנים על ידי פנימיות השירות. ביוזמת המשרד, "ילדים בסיכוי" ו"אשלים", נכתבה תורה מקצועית המסדירה ומעגנת את הקשר החשוב בין החניך בפנימייה לבין המשפחה המלווה, כאשר צוות הפנימייה אחראי לעקוב וללוות את החניך ואת המשפחה בכל שלבי הקשר.

ליציאת החניך למשפחה מלווה יתרונות רבים. אחד היתרונות הוא שבמסגרת זו מקבל הילד חסר העורף המשפחתי הזדמנות לחוות חוויות משפחתיות שחסרות לו במסגרת הפנימייה, בדומה לחבריו הזוכים לצאת למשפחותיהם, דבר המפחית את תחושת החרגות והשונות שלו.

אולם, יש לזכור: יש לנקוט בכל אמצעי הזהירות בעת מיון ובחירת המשפחות ולהיות רגישים למשוב שהילד המתארח מביא עמו בשובו לפנימייה. כמו כן, על הפנימייה לטפח את הקשרים עם המשפחות המלוות, לעודד אותן ואף להפעיל תכנית להענקת תעודות הערכה והוקרה למשפחות אלה. יש להזכיר שהמשפחה המלווה זכאית לתשלום - אף שהוא סמלי, הוא חשוב ואמור לכסות הוצאותיה של המשפחה בגין האירוח. ברצוני לברך ולהוקיר את העושים במלאכה להצלחת התכנית החשובה: את המנהלים והמפקחים בשירות ילד ונוער, את המנהלים וצוותי הפנימיות, את חברי עמותת "ילדים בסיכוי" ואת עמותת "אשלים" על הליווי והפיתוח המקצועי.

בברכה,

נחום איצקוביץ

מנכ"ל משרד הרווחה והשירותים החברתיים

דבר מנהלת שירות ילד ונוער - משרד הרווחה והשירותים החברתיים

ללוות את הילד בשלבי התפתחותו, להיות בשבילו אוזן קשבת, משענת, רשת תמיכה, מקום המכיל את הכאב ואת האושר, כישלונות והצלחות, מודל משפחתי, חום, אהבה, חיבוק גדול... כל מה שילד זקוק ואין לו במשפחתו מסיבות שונות – לשם כך נמצאת המשפחה המלווה.

הילדים חסרי העורף המשפחתי או בעלי עורף משפחתי חלש, אשר אינם יכולים לשהות בביתם מפני שאין להם בית או שהבית אינו יכול לספק את צרכיהם הבסיסיים או מסוכן עבורם, בדרך כלל מושמים במסגרות חוץ ביתיות - פנימיות או משפחות אומנה. אלו הנמצאים בפנימיות, אם לא תימצא להם משפחה מלווה, יבלו את כל שלבי התפתחותם בתוך כתלי הפנימייה שכמה שתהיה איכותית, מטופחת ומכילה, אינה יכולה להוות תחליף מלא למודל משפחתי רגיל של אבא, אמא, אח ו/או אחות.

השירות לילד ונוער במשרד הרווחה והשירותים החברתיים יוזם ומעודד פיתוח תכניות שיבטיחו שמירה על איכות חייהם של חניכי הפנימיות, מוגנות וביטחון אישי.

פיתוח מענים עבור ילדים חסרי עורף משפחתי הינו יוזמה ברוכה וחשובה. בשנים האחרונות, פותח על ידי "ילדים בסיכוי" בשיתוף חלק מפנימיות השירות, מאגר של משפחות יקרות מהקהילות השונות בארץ, המתנדבות לארח בסופי שבוע, חגים וחופשות ילדים אלו, ואף ללוות אותם בחוויות היומיומיות שלהם בזמן שהותם בפנימייה. לשם כך נבנה אף מנגנון השתתפות כספית באירוח.

פיתוח מאגר המשפחות, ליווי והדרכתן, היה חלק מעבודתן השוטפת של הפנימיות בארץ. מאחר שהבעיה הייתה שונה בעוצמתה מפנימייה לפנימייה, נוכחנו שגם דרך ההתמודדות של כל פנימייה הייתה שונה ולעיתים הדבר עמד בעוכריו של הילד. מתוך ראיית הקושי והבנתו, יזם המשרד בשיתוף עם "אשלים" ועם "ילדים בסיכוי", פיתוח של מאגר המשפחות המלוות והדרכתן, ואכן חל שיפור דרמטי בהיקף המשפחות המלוות.

אולם, בניית המאגר וקיומן של המשפחות המתנדבות לארח וללוות ילדים חשף רק את קצה הקרחון של סוגיות ודילמות מורכבות, למשל:

- מה נכלל במושג "אירוח" או "ליווי"?
- כיצד תותאם משפחה לילד? עפ"י אילו קריטריונים?
- מה הכלים העומדים לרשות המשפחה בהתמודדות עם הילד וקשייו?
- מעמדה המשפטי של המשפחה המלווה וההשלכות.

- ההיקשרות של הילד למשפחה ומשמעויותיה לטווח הארוך.
- ועוד....

יחד עם הסוגיות והקשיים, אנו נוכחים שהמשפחות המלוות מחבקות את הילדים, מעורבות בחייהם, מהוות בסיס איתן להתפתחות תחושת שייכות ואמון ומהוות קרש קפיצה לחיים.

אנו מבינים יותר ויותר את החשיבות שתופסת דמות המבוגר המיטיב בחייהם של הילדים בשלבי ההתפתחות הקריטיים המעצבים את עתידם. יש לעשות הכול שכל ילד בפנימייה יזכה לקשר מיטיב עם דמות בוגרת, מלווה ואחראית, שכן יש לה השפעה חשובה על עתיד חייו.

החוברת שבפנינו הינה פרי עמל של צוות חשיבה רציני ומגוון שכלל נציגים מהפנימיות השונות של השירות והמינהל לחינוך התיישבותי, צוות הפיקוח וצוות "ילדים בסיכוי". העבודה החשובה שבפנינו מדגישה את הצורך בהגדרה, במיסוד ובפיתוח המודל של המשפחה המלווה, הקשר שבין החניך, המשפחה המלווה, הפנימייה, ולעיתים הקשר של כל אלה עם המשפחה הביולוגית.

אני בטוחה שצוותי הפנימיות בליווי ובעידוד מפקחי השירות, יעשו הכול על מנת להבטיח הטמעת דרכי עבודה סדירות ונכונות עם משפחות מלוות.

כדי להתמודד עם הסוגיות והדילמות שהועלו לעיל ואחרות, יזמה "ילדים בסיכוי" הקמת קבוצת למידה בשותפות עם שירות ילד ונוער ו"אשלים", וכמו בכל "חברותא" טובה, דינוי העומק והרוחב הובילו לפיתוח מסמך זה, הבא להיות הלפיד המאיר את הדרך ואבן שואבת לידע שנצבר אצל כולם.

תודתי נתונה לכל השותפים; ל"ילדים בסיכוי" על ההובלה רבת השנים בפיתוח הנושא והחסות לקבוצת הלמידה, ל"אשלים" על השותפות לאורך כל הדרך בנושא זה ובנושאים אחרים ועל הפקת החוברת, למוריה לוי על הובלת קבוצת הלמידה וליוסי וקנין, המפקח הארצי, על ייצוג מטה הפנימיות ושירות ילד ונוער בתכנית "ילדים בסיכוי" בכלל ובתכנית זו בפרט.

בטוחותני, שחוברת זו תשרת את אנשי המקצוע בפנימיות לטובת פיתוח השירות החשוב כל כך של משפחות מלוות לילדים הזקוקים לכך, ובכך תתאפשר השתלבות והסתגלות טובים יותר בחברה בעתיד.

שלכם,
דליה לב שדה

דבר מנכ"ל "אשלים"

אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד מציינת: "על הילד, לצורך התפתחות מלאה והרמונית של אישיותו, לגדול בסביבה משפחתית, באווירה של אושר, אהבה והבנה..."

הדאגה להתפתחות תקינה של ילדים, הגשמתם העצמית והשתלבותם המועילה בחברה, מוטלת באופן טבעי על ההורים הביולוגיים. אלה אמורים לספק לילדיהם יציבות וקשרים רגשיים מספקים, מודל להבנת דרך התנהגות מקובלת בתרבות, תמיכה, הדרכה והשגחה. במקרים בהם ההורים אינם מסוגלים למלא את תפקידם, אמורה החברה לקחת על עצמה אחריות לטיפול בילד במסגרות חלופיות.

סוגיית הילדים חסרי העורף המשפחתי בפנימיות עלתה לסדר היום בעיקר בשנים האחרונות, מתוך הבנה כי זו אוכלוסייה ייחודית בעלת צרכים דומים וכי יש למצוא מענים למגוון הקשיים בהם הם נתקלים.

"אשלים" ביחד עם משרד הרווחה ו"ילדים בסיכוי" הובילה את הפיתוח של התכנית הראשונה לחסרי עורף - תכנית "גשר לבוגרים חסרי עורף משפחתי". תכנית זו נותנת מענה לבוגרי פנימיות אשר מוצאים עצמם ללא כתובת לחזור אליה עם סיום הפנימיות. כיום ברור כי יש להתחיל את הטיפול בסוגיה זו עוד בזמן שהותם של הילדים בפנימיות. חוברת זו, שנוצרה דרך תהליך של קבוצת למידה, הינה דוגמה נפלאה ללמידה לעומק של הסוגיה וליצירת תוצרים אשר ישמשו את העוסקים במלאכה.

פיתוח ידע הינו תהליך משמעותי וחשוב לכל ארגון מקצועי הרוצה להטביע את חותמו בשדה מעורבותו. "אשלים" חרתה על דגלה הובלת תהליכי פיתוח ידע בנושאים השונים, מתוך הבנה כי גיבוש ידע לכלל תורה מקצועית יעזור בשדרוג העבודה המקצועית והשירות הניתן למשפחות וילדים.

אולם ידע כתוב אינו מספיק. ללא תהליכי הטמעה של הידע, העלאת המודעות לנושא ותהליכי הכשרה מקיפים, הידע לא יצליח לעבור מהמילה הכתובה לשפת המעשה.

לשם זאת, פיתחה "אשלים" ביחד עם משרד הרווחה ו"ילדים בסיכוי" את תכנית "משפחות מלוות לילדים חסרי עורף משפחתי בפנימיות". התכנית מיועדת כדי להעלות את הנושא על סדר היום של הפנימיות, להעלות את המודעות של הצוותים למענה

המשפחות המלוות ולהכשיר את הצוותים להפעלת המענה בצורה המיטבית. אני תקווה, כי התכנית תוביל תהליכים משמעותיים ותאפשר יישום של ממצאי הלמידה וההטמעה של הידע שגובש בצורה הטובה ביותר.

חוברת זו לא הייתה יוצאת לאור ללא מעורבותם ופעילותם הנמרצת של שותפינו במשרד הרווחה וב"ילדים בסיכוי- המועצה לילד החוסה" ועל כך, תודה.

תודה מיוחדת לד"ר מוריה לוי, מנכ"ל חברת "רום", אשר בדרכה הייחודית, האלגנטית והאינטליגנטית, משכילה פעם אחר פעם לחלץ את הידע המצוי בשדה ולהפוך אותו לתורה כתובה ומעשית.

תקוותי היא, כי כל ילד חסר עורף משפחתי החי הפנימייה יזכה במקביל לדמויות הוריות מיטיבות, תומכות ומכילות אשר ילוו אותו במהלך חייו.

ד"ר רמי סולימני

מנכ"ל "אשלים"

דבר מנכ"ל "ילדים בסיכוי"

בשנה האחרונה הובלנו ביחד עם הרבה שותפים תהליך ארוך, רציני וחשוב בנושא משפחות מלוות. הרבה דברים למדנו מתהליך זה. אני רוצה לשים את הדגש על שני דברים מרכזיים שאני לוקח מהתהליך.

הראשון, החשיבות העצומה עבור ילדי הפנימיות בהימצאותן וקיומן של משפחות מלוות. והרי משפחות אלו נמצאות כבר הרבה שנים בתוך המערכת בפנימיות, וגם אנחנו ב"ילדים בסיכוי" וגם פנימיות רבות באופן עצמאי השתמשו בכלי זה, אז מה חדש ?

כמו כל דבר שקיים הרבה זמן, החשיבות מפעם לפעם הינה לבחון שוב את הרלוונטיות שלו למציאות המשתנה. קבוצת העבודה שהתקיימה במשך כשנה שלמה והייתה מורכבת מכל הגורמים הרלוונטיים ביותר לנושא, החל מהמדריך, דרך העובד הסוציאלי ומנהל הפנימייה, צוות הפיקוח, "אשלים", אנשי עמותת "ילדים בסיכוי", משפחות מלוות, וכמובן ילדי פנימייה, חיזקו והעצימו את הידיעה וההבנה בחשיבות הנושא.

כולנו יודעים שאחת הבעיות הקשות ביותר, אם לא הקשה מכולן של כל ילדי הפנימיות, הינה תפיסת דמות הבוגר הנורמטיבי בחייהם, וכל זה הרי נובע מהדמות הכי חשובה שקיימת לכולנו והיא דמות ההורים. הדמות שאמורה הכי לשמור עלינו, להגן, לפנק, לאהוב, לתת ביטחון. וברור לכולנו שאולי לא ניתן אף פעם כמעט להחליף דמות זאת.

אבל על הרצף ניתן, וזאת אנחנו יודעים ממקרים רבים וניסיון העבר, להקל על הפגיעה והחוסר שחווים בתוכם ילדי הפנימיות, ובעיקר חסרי העורף המשפחתי, בקיום של בוגר נורמטיבי אחר בחייהם, תוך תיקון, אם כי לא מושלם של הפגיעה.

השנה, שהקבוצה עבדה ודנה לעומק בכל אותן סוגיות רבות שמקיפות ומשפיעות על הנושא מכל זווית אפשרית, היא זאת שנתנה לי את החיזוק והידיעה עכשיו ולא מתוך הישענות על העבר, על החשיבות העצומה של הנושא.

החשיבות במשפחה, באנשים חיצוניים שלאט-לאט, תוך כדי תהליך מובנה ועדין, נכנסים לתוך עולמו של ילד, ותוך כדי מערכת שידעת עליות ומורדות, בונה "כביש עוקף" ללבו ונפשו של הילד ונותנת לו אולי בפעם הראשונה בחייו, לחוות רגשות עמוקים של מחויבות, ביטחון ואהבה.

אין ספק, שיש בנושא הרבה שאלות, דילמות, בעיות וסוגיות מורכבות ולא פשוטות. (אני, דרך אגב, לא מכיר כמעט שום דבר שהוא מושלם ואין לגביו דעות כאלו או אחרות) ואני גם אומר בוודאות שלא נמצא תשובות לכולן.

זה מוביל אותי לדבר המרכזי השני שאני לוקח מהתהליך שעברנו. החיפוש ביחד אחרי התשובות והפתרונות.

כל כך הרבה חוכמה וידע היו בקבוצת העבודה. כל כך הרבה ניסיון אמיתי מתוך השטח, מתוך החיים. כל תפקיד והידע והחוכמה שלו. כל תפקיד והזווית שלו. ומכל זווית אתה רואה עוד משהו שנסתר מעיניך קודם. ממש 360 מעלות שנותנות לך אפשרות אמיתית לבדוק שאלות, תופעות, מקרים מתוך המציאות היומיומית ולא איזה ריחוף מלמעלה, רחוק מהשטח.

מה שהמדריך רואה לא רואה העובד סוציאלי, והפוך, ומה שרואה ושואל הפיקוח לא רואה מנהל הפנימייה, והפוך, ומה שרואה הילד לא רואה המשפחה המלווה, והפוך, וכמובן, אנחנו ו"אשלים" וכל חיתוך אחר שנרצה לשים.

ורק הביחד נותן לנו תמונה הכי קרובה למציאות. כי רק הביחד יצליח גם להטמיע את התכנית בעולם הרחב והמורכב כל כך שאנחנו נמצאים בתוכו. שכן, כל העבודה עד עכשיו נעשתה כדי שנוכל ביחד ללכת לשטח ולהגיד כי ביחד חשבנו, ביחד בנינו וביחד אנחנו רוצים להעביר את זה הלאה.

אני רוצה להודות לדליה לב שדה, ליוסי וקנין ולכל צוות אגף ילד ונוער שהיה שותף לקבוצה וראה את החשיבות של הנושא, לשרית מוסרי ו"אשלים" על שותפות ארוכה ועמוקה כל כך בכלל ובתחום זה בפרט, לכל צוות קבוצת הלמידה, לד"ר מוריה לוי על הובלה מבריקה וחכמה של כל הקבוצה, לצביקה הויזליך, לעדנה גלבוצקי ולאיה גליקמן מ"ילדים בסיכוי" שהובילו, ריכזו וניווטו את כל הקבוצה הגדולה הזאת לחוף מבטחים.

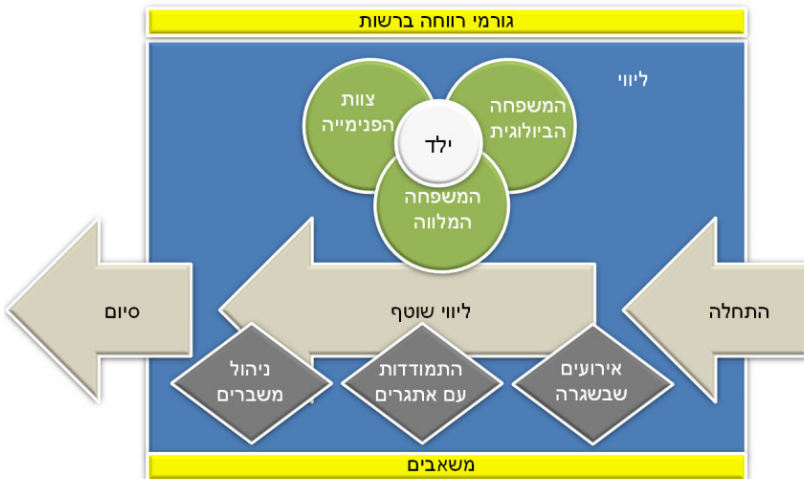
שלכם,

ירון בראון

משפחות מלוות

משפחות מלוות הינן הסדר לילדים חסרי עורף משפחתי הגדלים בפנימיות. מטרתן לייצר לילד עורף יציב על ידי יציאתו למשפחה קבועה בשעה שילדים אחרים יוצאים לחופשות בבתיהם. מסמך תורה מקצועית זה עוסק בתהליך ובדרך ניהולו המיטבי. מתוך העיסוק בתהליך, הובן עד כמה השם "משפחה מארחת", שהיה נהוג עד כה, אינו משקף את תפקידה של המשפחה. השם החדש, "משפחה מלווה" מלמד על:

- תהליך והמשכיות ולא משהו חד
- פעמי (בתהליך גדילתו וצמיחתו של הילד);
- הקשר של מחויבות;
- מרכיבי המרכזיים של הליווי כוללים:
- הקשר של קירבה;
- קשירת התהליך גם לפנימייה ולא רק לילד עצמו.

המטרה: עורף יציב לילד

איגום הידע הקיים ופיתוח התורה המקצועית התבססו על סדרת מפגשי למידה בחסות "ילדים בסיכוי", השירות לילד ונוער ו"אשלים". מטרתו של המסמך להוות כלי עזר לעוסקים במלאכה, כדי להבטיח התנהלות מיטבית של משפחות מלוות בעת פעילותן, והמשך סידור זה משך זמן רב ככל שנדרש ליצירת העורף היציב לילד.

לא כל ילד המתחנך בפנימייה הוא בעל עורך משפחתי. התפיסה המקצועית המשמשת הנחת יסוד לפעילותנו היא שטובת הילד חסר העורך המשפחתי שתינתן לו אפשרות לליווי הקשר עם המשפחה המלווה. משפחה קבועה שתלווה אותו לאורך זמן, כל עוד שהוא חסר את העורך המשפחתי ובמצב המאפשר את הסידור (פירוט בהמשך). לא כל משפחה יכולה להיות משפחה מלווה. משפחה יכולה לשמש משפחה מלווה רק לאחר שעברה תהליך של מיון והתאמה, וחובה על צוות הפנימייה לעבוד עמה כדי להבטיח את התנהלותו המיטבית של סידור זה ואת המשכיותו, כל עוד הוא נדרש ומתאים לילד.

עקרונות מובילים בעבודת צוות הפנימייה מול המשפחה המלווה:

1. משפחה קבועה לילד. הקביעות חשובה, גם כאשר ישנו קושי להתמודד עם ילד מסוים.
2. הנחיית המשפחה לגבי דרכי התנהגות מתאימים וליוויה לכל אורך הדרך בתהליך.
3. הכרה כי משפחה מלווה אינה מפצה את הילד על תחושות החסר הקיימות, אם כי נותנת מענה חלקי, ותמיד יהיה צורך להשלימו בתמיכה נוספת בילד ובקשייו.
4. משפחה מלווה אינה תחליף למשפחה ביולוגית.

הילדים החיים בפנימיות, יוצאים מעת לעת לחופשות. רובם יוצא הביתה להתרעננות וביקור במשפחה, אולם ישנם גם ילדים חסרי עורף משפחתי. ילדים אלו אינם יכולים לצאת למשפחתם הביולוגית במרבית חופשות השנה.

פנימיות רבות נותנות מענה של 365 יום בשנה, אך לא כל מסגרת יכולה לתת מענה שכזה, וגם מסגרות בהן יש מענה כולל, מבקשות לאפשר לילדים לצאת מהפנימייה לחופשות, למען רווחתם הנפשית.

לא כל ילד מתאים לצאת למשפחה מלווה.

ילדים שבאופן טבעי **לא** יתאימו ליציאה למשפחה מלווה, מתאפיינים ב:

1. ילדים עם קשיי התנהגות חמורים.
2. ילדים שאינם בשלים למורכבות של שהות במשפחה מלווה (נאמנות כפולה, קושי קיצוני באינטימיות וכו'). קריטריונים המסייעים לבחינת בשלות זו:
 - א) היכולת של הילד ליצירת קשרים בתוך הפנימייה ובבית הספר (ילדים ומבוגרים).
 - ב) היכולת של הילדים להתמודד עם מורכבות רגשית בכלל.
 - ג) היכולת לעבוד על גיבוש זהות אישית.
 - ד) ניסיון חיובי ביכולת ליווי רגשי של הילד בכלל.

גם ילדים שנמצאו מתאימים ליציאה למשפחה מלווה יתניידו, כפי הנראה, על הרצף בין הפנטזיה של משפחה מלווה לבין הכלת הקושי בהיבטים השונים (בדידות, שייכות חלקית, נאמנות כפולה, זמניות, אי ודאות, ציפייה מתמדת מהם לאסירות תודה ועוד).

דרכים מוצעות להתמודדות עם הקושי של הילד לגבי מורכבות הקשר:

- הבנה שלא כל ילד בשל למורכבות של משפחה מלווה (הסבר לעיל).
- תיאום ציפיות עם הילד לפני צאתו למשפחה מלווה.
- הדרכת הצוות לגבי המורכבות הקיימת אצל הילד כתוצאה מהליווי.
- נתינת מקום לילד להביע את הקשיים בפניהם הוא ניצב.
- עבודה וליווי קבוע של הילד, לגבי הקושי בשייכות החלקית ובכל המורכבות שתוארה לעיל.
- יצירת שיח קבוצתי קבוע מונחה של ילדים חסרי עורף משפחתי, המאפשר להם לדבר כקבוצת תמיכה זה עם זה, לגבי הקשיים בכלל והקשיים בהתמודדות עם הליווי בפרט. עצם השיח יכול לשפר את דרך התמודדותם של הילדים/מתבגרים עם המצב.
- מניסיון, (פרויקט המובל על ידי עמותת כ"חוט השני") כדאי לקיים קבוצות שכאלו לקבוצות גיל דומות.

המשפחה המלווה

הורים במשפחה המלווה:

הורים המחליטים לקחת על עצמם להיות משפחה מלווה עושים עבודת קודש. פעמים רבות, מעבר לרצון לעזור לזולת, ישנם מניעים נוספים התומכים בהחלטה, אולם הרצון לעזור הינו ראשון במעלה, והוא נקודת היסוד. לא כל משפחה מתאימה להיות משפחה מלווה, ובפרק ההתחלה מתוארים קריטריונים להתאמת משפחות לסידור.

עם זאת, יש לזכור שיכולותינו להעריך את הצלחת הקשר אינה עומדת פעמים רבות בציפיות שלנו (לשני הכיוונים), ולכן כדאי לקחת את הקריטריונים השונים בחשבון, אך לסמוך מאוד גם על תחושות הצוות לגבי רמת ההתאמה האפשרית.

יש לתת מעמד והכרה להורים המלווים, למרות שהם אינם בעלי מעמד פורמאלי.

המלצות:

- ✓ יש להבטיח שקיפות מול ההורים ועדכוןם בקשיים עם הילד (וגניבות שלו לדוגמה מחוץ למשפחה המלווה) גם אם הילד אינו מעוניין בכך.
- ✓ יש לאפשר להורים המלווים להיות שותפים בקבלת ההחלטות (למרות שאינם בעלי מעמד חוקי בעיני המדינה), במידת האפשר.
- ✓ יש להבהיר כי קשר עם הילד כולל ברמה מסוימת גם קשר עם משפחתו הביולוגית (במקרים בהם קיימת משפחה, והילד נמצא בקשר עימם).

ילדים במשפחה המלווה:

הילדים במשפחה המלווה, מהווים גורם חשוב להצלחתו של הליווי וליכולתו של הילד להשתלב במשפחה ובסביבה הקרובה.

ברוב ניכר של המקרים ההורים הם שיוזמים ודוחפים ליצירת הסדר הליווי. הילדים, ייתכן ומסכימים, ייתכן ואפילו נלהבים, אולם הדבר אינו מתחייב.

יתר על כן, גם אם עודדו את התהליך או הסכימו לו, הם יכולים למצוא את עצמם זוכים לפחות תשומת לב במהלך הליווי, לריב עם הילד המתארח ואפילו לקנא ולחשוב שאהבת הוריהם וזמנם מושקעת בילד המתארח על חשבונם. תחושות שכאלו יכולות להוביל לדרדור תפקודי או התנהגות מתנשאת/מתנגדת כלפי הילד המתארח, ומכאן לחוסר השתלבותו של הילד במשפחה.

ישנם גם מקרים רבים בהם הילדים אינם מביעים חוסר שביעות רצון, אולם ההורים חשים שהסידור הינו "על חשבון" ילדיהם הביולוגיים, ומחליטים בעקבות זאת לסיים את הסידור.

ולהיפך, כאשר ילד במשפחה המלווה משמש כחבר לילד המתארח, משחק איתו, משוחח איתו ועובר עמו חוויות חיוביות, הסידור פורח. בגלל כל אלו, נקל להבין עד כמה קריטי לתת את הדעת על האחים במשפחה הביולוגית והשתלבותם החיובית בהסדר הליווי. בפרק הכלים נמצא מאגר אתגרים והמלצות לסיוע, למניעה ולהתמודדות עם האתגרים השונים.

בכל מקרה, יש לברר את רצונותיהם של הילדים בבית המלווה והבנתם את המשמעות לפני תחילת הליווי, כאשר הבירור נעשה מול הילדים ישירות (לא להסתפק במה שאומרים ההורים לגבי מוכנות הילדים).

המשפחה הביולוגית

להרבה מהילדים השווים בפנימייה יש משפחה ביולוגית, גם אם זו לא יכולה לשמש כעורף יציב עבור ילדיה. בחלק מהמקרים הילדים מבקרים בבתיהם, אך לעיתים רחוקות יותר, במקרים אחרים, הם אינם יכולים לבקר בביתם כלל.

בין כך ובין כך, המשפחה הביולוגית, כל עוד קיימת, וגם אם אינה מתפקדת, היא המשפחה הראשונית של הילד, וכך הילדים אכן חשים.

הקונפליקט מקורו בכך שלמשפחות המלוות לא קל להכיר במשפחה הביולוגית ובמקומה בנפשו של הילד. יש משפחות מלוות הרואות בליווי שלב להסדר מחייב יותר (אומנה או אימוץ) ולכן מרגישות אי נוחות לתת מקום למשפחה הביולוגית; משפחות אחרות כועסות על המשפחה הביולוגית שאינה דואגת לצורך של הילד/ה, ועל כן לא מוכנות להכיר בה.

יש לקחת בחשבון שלעיתים במשפחות חד הוריות, יש מעורבות של בן זוג שמשנה את כל האיזון בקשר של הילד עם ההורה ועם המשפחה המלווה; יוצר קונפליקטים ואפילו מביא לנקודות קיצון.

על הצוות המקצועי לעבוד עם המשפחה המלווה להכרה במקומה של המשפחה הביולוגית:

מראש- בתיאום ציפיות;

תוך כדי הליווי- בידוא כי המשפחה המלווה מכירה במקומה של המשפחה הביולוגית, אינה מנסה לדחוק אותה ממקומה, אם יש קשר מעשי, ואינה מעבירה לילד מסרים שיכולים לחבל בקשר בין הילד להוריו מולידיו.

יש לתת את הדעת על כך, שלעיתים המשפחה המלווה יוצרת תחרות עם המשפחה הביולוגית, הגורמת דווקא לחיזוק הקשר מצדם עם הילד.

המלצות במאגר האתגרים וההמלצות.

צוות הפנימייה

צוות הפנימייה המטפל בילד אחראי עליו ונמצא עמו במגע רוב שעות היממה. באופן טבעי, נוצרים קשרים רגשיים בין אנשי הצוות לבין הילדים. יש לתת את הדעת, כי לעיתים, כאשר מוציאים ילד לסידור של משפחה מלווה, ישנה קינאה, במידה מסוימת, של אנשי הצוות במשפחה המלווה וביחס החם שנוצר בינם לבין הילד.

יש להיעזר באנשי צוות ההדרכה הנמצא במגע ישיר עם הילד, בתהליך בחינת ההתאמה של משפחה מלווה לילד מסוים, שכן הם מכירים את הילד מקרוב ויכולים לסייע ליצירת התאמה טובה.

בהמשך, יותר מתאים לנהל את הקשר המרכזי דרך העו"ס, שיכול להוות גם גורם מתווך בין המשפחה המלווה והצוות. כמוכן, יש מקום לחיבורים אישיים בין אנשי צוות ספציפיים להורים, ואז מעורבות העו"ס קטנה.

ישנה התלבטות האם אנשי הצוות הפעילים מתאימים להוות משפחות מלוות. הדעות חלוקות, אולם אם מחליטים לאמץ אסטרטגיה זו, יש לנהל את הסיכונים הכרוכים בכך, ולבחור אנשי צוות שידעו להתמודד עם הקונפליקטים הקשורים. בכל מקרה, אנשי צוות לשעבר הינם אוכלוסייה מועמדת נהדרת היכולה לשמש כמשפחות מלוות. מומלץ לטפח את הקשר עם העוזבים, בין היתר, כדי לאפשר מימוש פוטנציאל זה.

המלצות:

- ✓ הדרכת הצוות לגבי מורכבות סידור הליוי (כפיתרון של שייכות חלקית וקשיים רבים) והכלת הילד על קשייו.
- ✓ הדרכת אנשי הצוות לגבי הקושי שלהם לחוות את משמעות הקשיים הסובייקטיביים של המשפחות המלוות, שלעולם הם שונים מהקושי האובייקטיבי כפי שמבינים אותו אנשי הצוות.
- ✓ הבנה כי נדרש לעבוד גם עם ההורים. בחירת אנשי צוות, שיודעים לעבוד עם משפחות ומבוגרים, לצורך העבודה מול ההורים.
- ✓ למרות יכולת הבנתם את הילדים וההורים, לא נכון לתת לאנשי צוות פעילים (עד לאחר תקופת צינון) להיות משפחות מלוות. הם צריכים את המרחב כדי לצבור כוחות לטיפול בילדים בפנימייה. ובנוסף, שלא ייווצר מצב שבחרו ילד מסוים על פני קבוצה שלמה לה היו מחויבים.

גורמי רווחה ברשות

הקשר והשותפות עם עו"ס המשפחה במחלקה לשירותים חברתיים בקהילה:

1. לפני הפניית ילד לפנימייה על ידי גורמי הרווחה - בדיקת המערך המשפחתי התומך המורחב היכול לשמש כעורך משפחתי, בעת שהות הילד בפנימייה.
2. עם הגעת הילד לפנימייה - בניית תכנית טיפול משותפת לילד (על ידי הגורמים האחראים במחלקה וצוות הפנימייה), כאשר נושא המשפחה המלווה צריך להיבחן כחלק מתכנית הטיפול ובשיתוף עם המשפחה הביולוגית.
- החלטה משותפת, האם משפחה מלווה הינה פתרון מתאים לילד, מתי (בהינתן וזקוק לתקופת הסתגלות לפני הכניסה למשפחה) ואיך מחפשים משפחה שכזו/ דגשים מתאימים.
- הבנה שיש ילדים עבורם מתקשים/מתעכבים במציאת המשפחה, ויש לגבש במשותף פתרון ביניים.
- גם אם הילד לא הגיע על ידי גורמי הרווחה - עדכון יזום של הפנימייה את גורמי הרווחה ויצירת תהליך משותף (כמפורט בפרק זה), כאשר מגיע ילד חסר עורך משפחתי.
3. כאשר הילד מופנה למשפחה מלווה:

- ✓ הודעה לעו"ס הקהילה על מציאת המשפחה המלווה.
- ✓ החלטה משותפת לגבי אופי הקשר של הילד עם המשפחה הביולוגית (איפה הם מקבלים ביטוי; האם בכלל יוצא לביתו הביולוגי וכו).

4. באופן שוטף:

✓ עבודת עו"ס המחלקה לשירותים חברתיים עם המשפחה הביולוגית על הסכמה וקבלת הסידור. אחריותו על התקשורת הכוללת למשפחה הביולוגית לגבי הליווי.

✓ עירוב הפנימייה את המחלקה כאשר נחווים קשיים בקשר עם המשפחה הביולוגית (בין אם הילד נמצא במשפחה מלווה, ובין אם לא).

✓ עדכון הפנימייה את המחלקה בדו"חות השוטפים (דו"חות סיכום שנה או דו"חות לביהמ"ש).

בנוסף: הסתייעות ביחידות המתנדבים של הרשות המקומית באיתור משפחות מלוות.

כאשר מדובר בפנימייה של מינהל החינוך ההתיישבותי, לא תמיד יש עו"ס קהילה בתמונה (לאחר גיל 12). במידה והוחלט כי נכון להסדיר לילד משפחה מלווה, יש לשקול האם הנ"ל סמן לכך שיש לערב את רשויות הרווחה בטיפול בילד וצרכיו.

ההתחלה - לפני תחילת הליווי

לפני תחילת הליווי נדרש לבצע את הפעילויות הבאות:

1. לבחור משפחות המתאימות להיות משפחות מלוות
2. להתאים משפחה מלווה וילד.
3. לתאם ציפיות.

בחירת המשפחות מתואר בנספח לקובץ זה- בחירת משפחות מלוות.

ההתאמה של המשפחה והילד

התהליך יתבסס על מספר פרמטרים:

- הסכמה של הילד לסידור בכלל; הסכמה של הילד למשפחה ספציפית זו.
 - ילד נוסף בבית, עדיף מאותו מין. יותר קשה (אם כי לא בלתי אפשרי) לחוות עם הילד המתארח את קשיי גידולו והתבגרותו כאשר זו חוויה דומה ראשונה של ההורים.
 - פרמטרים נוספים שחשובים לילד; מומלץ לשאול לדעתו ולהבין ממנו מה חשוב לו בבחירת המשפחה. יש ילדים שמתאים להם יותר משפחה עם מעט ילדים, או ללא ילדים בבית בכלל, שם יזכו לתשומת לב רבה אישית. אחרים ירגישו בנוח בבית עם ילדים רבים, שם יוכלו להתחבר עם האחים והסביבה.
- לאחר ביצוע ההתאמה על ידי הצוות, יש לאפשר להורים המלווים ולילד להיפגש, כדי לבחון האם הם אכן מתאימים. אין להתחיל סידור של ליווי ללא מפגש מקדים פנים אל פנים.

✓ **המלצה:** ניתן לשקול לבצע מפגש זה ללא ידיעתו של הילד (כביכול, במפגש טבעי) כדי להקל על הילד את המפגש ולהקטין את האכזבה, במידה ואין התאמה. ניתן לנצל מסיבות ואירועים אחרים של הפנימייה בהם מוזמנים אורחים רבים (מסיבת חנוכה, למשל) כדי לייצר את המפגש האקראי כביכול.

יידוע:

יש ליידע את הגורמים הבאים לפני תחילת הליווי:

- עו"ס המחלקה לשירותים חברתיים של החניך.
- אם רלוונטי: עו"ס לחוק הנוער.
- חורים ביולוגיים/ אפוטרופוס (יש לקבל הסכמתו מראש לסידור).

תיאום ציפיות:

יש לבצע תיאום ציפיות הן מול ההורים, הן מול הילד והן מול הצוות. ניתן להיעזר בנספח "אתגרים" המפרט דרכי מניעת משברים, בין היתר, בתחילת הליווי. רשימת תיוג תיאום ציפיות בתחילת הליווי כוללת רשימת נושאים עליהם יש לתת את הדעת במקרה זה. בנוסף, יש לתת דגשים ספציפיים תלויי הקשר. כמון כן, יש לבצע שיחת הכנה עם הילדים במשפחה המלווה.

ההתחלה - עם תחילת הליווי

תחילת הליווי צריכה להיות הדרגתית.

במידת האפשר, ייפגש הילד עם המשפחה המלווה מספר פגישות, בהתחלה – בפנימייה או בסמוך לה, לאחר מכן יתארח הילד בבית המשפחה למספר שעות (בחלק מהפנימיות - עם העו"ס), ובאופן הדרגתי במהלך חודש עד חודשיים, ילכו הליוויים ויתארכו, עד הגעה לסוף שבוע מלא.

יש להדגיש את חשיבות ההדרגתיות ולא לשלוח את הילד לאחר מפגש אחד או שניים לסוף שבוע שלם או אפילו לינה בבית שעדיין זר עבורו.

לאחר המפגש הראשון מומלץ לבצע הפקת לקחים לגבי דרך ההתנהלות ואופי הקשר שיעוצב.

המלצות:

- ✓ יש להימנע מהתחלת ליווי עקב חיפוש פיתרון מידי ולוחץ למשפחה מלווה.
- ✓ יש להימנע מהשמה ראשונית במשפחה מלווה בליווי לחופשה ארוכה.
- ✓ כאשר שולחים ילדים למשפחה מלווה, ובוודאי בפעמים הראשונות, יש לאפשר למשפחות אליהן הגיעו להתגאות בהם. לכן כדאי לרכוש להם בגדים חדשים ולשלוח אותם מסודרים, נקיים ומסופרים.
- ✓ יש לזכור שהתקופה הראשונה מתאפיינת פעמים רבות כתקופת "ירח דבש", ויש לתת לצדדים ליהנות מתקופה זו, אך להיות מוכנים לכך שמדובר בתופעה מוכרת שלא דווקא תאפיין את הקשר לטווח הרחוק.

הליווי השוטף למשפחה המלווה נראה לעיתים קשה למימוש, בגלל העומס בו נתון הצוות המקצועי, ונראה שניתן לוותר עליו, אך הוא ליבת השימור והוא שיכול למנוע, בהשקעה קטנה יחסית, משברים שידרשו משאבים רבים וילוו בצער רב עוד יותר. להלן המלצות לליווי ומעקב שוטפים:

● ליווי להורים המלווים -

- (א) כל יום ראשון לאחר ליווי - שיחה עם המשפחות המלוות; טלפונים כל מספר ימים בחופשות ארוכות.
- (ב) אחת לתקופה (אחת לשלושה חודשים) - מפגש עם קבוצת הורים מלווים (אם קיימת קבוצה מגובשת שכזו). במידה והפנימייה קטנה ואין מספיק משפחות מלוות לקיום קבוצה שכזו, ניתן לחבור לפנימיות סמוכות אזורית.
- (ג) ייזום פגישות במסגרת עם הצוות המקצועי הישיר המלווה את הילד.
- (ד) תמיכה כספית לליווי (על פי הנוהל), תמיכה מוגברת בעת חופשות, וידוא כי הכספים מועברים בזמן וביוזמת הפנימייה ללא צורך בבקשה או תזכור של המשפחה.
- (ה) תמיכה בעת התלבטויות - גם טלפונית וגם בעת מפגשים של המשפחות המלוות עם הילד בפנימייה - ייחוד זמן למפגש עם העו"ס.
- (ו) תמיכה בעת משבר, בעת הצורך. גם אם המשבר טרם פרץ, שקילת הורדת תדירות המפגשים כדי למנוע סיוס. ניתן לשקול כלי זה, גם אם טרם פרץ משבר, ונראה כי אם לא יבוצע שינוי דחוף, יפרוץ משבר / יסוכן הסידור כולו.
- (ז) מפגשים להורים המלווים, פעם עד פעמיים בשנה. ערב הוקרה שנתית לפעילותם. המשפחות המלוות משתנות ברמת הקשר שהן מעוניינות/צריכות. יש להתאים לכל משפחה את המתאים לה, ועם זאת לאזן כדי לחלק את משאבי הצוות באופן נכון. רמת הצורך משתנה עם הזמן.

- **ליווי לצוות המטפל –**

על העו"ס האחראי על הקשר לוודא כי לא מתעוררים חיכוכים משמעותיים בין ההורים המלווים לצוות הפנימייה. במידה ומתעוררים חיכוכים שכאלו, באחריותו להשקיטם ולהמשיך לעקוב עד רגיעה.

- **ליווי לילדים במשפחה המלווה-**

הזמנתם לאירועי הכיף אחת לתקופה (טיולים ומסיבות).

- **ליווי לילד (בהקשר לליווי) -**

ליווי שוטף על ידי הצוות המטפל, מדריכים, רכזים, עו"ס מטפל (ברוב המקרים הילד מקבל טיפול רגשי- היות שהוא ללא עורך משפחתי).

המלצות כלליות בעת יציאת הילד לחופשה:

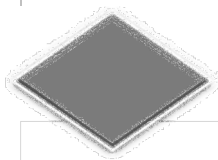
✓ מומלץ לוודא כי הילד לוקח עמו את כל הנדרש לליווי.

✓ מומלץ לשלוח מתנות/ כרטיסי ברכה לחגים ולאירועים, ולדאוג שהילד הוא שימסור את המתנה.

המלצות כלליות להורים המלווים:

✓ הפגנת חום (קשר רגשי).

✓ התעניינות בילד גם בתקופת שהותו בפנימייה (טלפונים, ביקורים וכד').

התמודדות עם אתגרים

עם כל הרצון הטוב של המשפחה ועם כל יכולתיה להיטיב עם הילד, האתגרים הרובצים לפתחה של משפחה מלווה רבים.

אתגר הילדים במשפחה המלווה הינו משמעותי ביותר, ותואר על כן בהרחבה בנפרד (פרק המשפחה המלווה לעיל).

חלק מהשגרה השוטפת כוללת אירועים: פנימיות מקיימות ימי הולדת לחניכי הפנימייה ונוהגות לזמן את הורי הילדים. בנוסף מזמינות הפנימיות את הורי הילדים לימי הורים ואסיפות הורים, לעיתים קרובות גם בשילוב בתי הספר וחלוקת תעודות. כמו כן, ישנם אירועים ייחודיים ברמת הפנימייה כולה וברמת הקבוצות אליהם מוזמנים הורי הילדים, כולל: מופעי הצגות, מוסיקה ולהקות זמר וריקודים, חגים, מסיבות בר ובת מצווה ועוד.

שילוב ההורים באירועים אלו הינו חיוני למעורבותם בחיי ילדיהם בפנימייה ולצמצום תחושת הניתוק בין חיי הפנימייה וחיי המשפחה. השיתוף באירועים מהווה נדבך חשוב בקידום של הילדים וכן בהכנה לחזרתם לביתם בעתיד.

באירועים אלו, חשופים הילדים חסרי העורף המשפחתי לקושי. הם חשים יותר מתמיד את הבדידות המתמשכת והיותם ילדים של אף אחד. צוות הפנימייה אמור להיערך במיוחד לקבוצה זו, ולעיתים להחליף את ההורים שחסרים במהלך האירועים.

כחלק מתפקידה של המשפחה המלווה מצופה ממנה להיערך, להגיע ולקחת חלק בכל האירועים בפנימייה אליהם מוזמנים הורי ילדים בפנימייה וללוות את הילדים בהיעדרם של הוריהם וקרובי משפחתם.

יש לציין, שבחלק מהאירועים השוטפים הקשורים לפנימייה יהיו נוכחים רק בני המשפחה המלווה, אך ישנם אירועים, ובפרט כאלו הקשורים באופן פרטני לילד עצמו (יום הולדת, מסיבת בר-מצווה), שבהם יהיו נוכחים גם בני המשפחה הביולוגית וגם בני המשפחה המלווה.

קריטי שהמשפחה המלווה תיקח חלק באירועים;

כאשר מדובר באירועים בהם מגיעות שתי המשפחות, יש לוודא תיאום הדדי, הסכמות משותפות והכנות קפדניות למניעת קונפליקטים בין המשפחות (הטבעית והמלווה).

מאגר אתגרים והמלצות כולל הצעות לדרכים למניעת הקונפליקטים הקשורים לאירועים ודרכים לטיפול בהם עם התרחשותם.

ניהול משברים

סידור של משפחה מלווה הינו סידור משלים ואינו סידור תחליפי להורים ביולוגיים עבור הילדים, ואינו מקביל לטיפול בילדים הביולוגיים עבור המשפחה המלווה. הנחת היסוד, על כן היא, שבכל משפחה מלווה עלולים להיווצר משברים, עקב מורכבות הקשר. פרק "הכלים" מכיל מאגר אתגרים והמלצות, בו פירוט איך נכון להתנהל כדי להימנע ממשברים, אך גם דרכי התמודדות בעת משברים.

סיום הסדר של משפחה מלווה יכול לנבוע מ:

1. רצון הילד לסיים את הסידור.
2. רצון המשפחה המלווה לסיים את הסידור (בכלל, או בהקשר לילד המסוים).
3. התהוות עורף יציב (קבוע או זמני) במשפחה הביולוגית.
4. התנגדות המשפחה הביולוגית להמשך הסידור.
5. סיום לימודים (לעיתים ימשיך הקשר גם אחרי- אך לא בהכרח).

בכל אחד מן המקרים, בין אם הסיום יזום, מוסכם ורצוי על ידי כל הצדדים, ובין אם לאו, מומלץ לבצע פרידה מסודרת בין הילד והמשפחה המלווה, מפגש שיהיה לא יותר מחודש לאחר סיום הסידור בפועל.

יש לשאוף לסיום ההסדר בסוף שנת הלימודים, שכן תקופת הקיץ הינה תקופה בה הילדים רגילים למעברים: התחלפות מדריכים, מורים ועוד. יקל על תחושות הצדדים.

במקרה שבו הפסקת הסידור הינה בגלל התהוות עורף במשפחה הביולוגית, יש לנסות ולהגיע עם המשפחה להסדר בו תוכל להמשיך להיפגש עם הילד, גם אם לעיתים יותר רחוקות, בבחינת קרובי משפחה רחוקים. זאת, גם כדי לא לקטוע את הקשר שנוצר, וגם כדי להוות רשת ביטחון נוספת למקרה שהמשפחה הביולוגית שוב לא תוכל לשמש כעורף זה.

ניהול משפחות מלוות מחייב משאבים של הפנימייה.

בעלי תפקידים מרכזיים:

- "ילדים בסיכוי" - פונקציה מרכזית ארצית/מחוזית - אחראית לבניית המאגר ולשיווק הפעילות ועידוד משפחות לפנות ולהציע מועמדותן. אחראית לקבלת המשפחות וסינון באופן ראשוני. פרטי המשפחות שנמצאו מתאימות תעבורנה לפנימיות לטובת בדיקת התאמה עקרונית ובדיקת התאמה ספציפית לצרכים של כל פנימייה.
- מנהל פנימייה או נציג מטעמו - אחראי לקשר שוטף עם "ילדים בסיכוי". אחראי לסיוע, על פי הצורך, לשיווק הפעילות, אחראי לויכוח עמידה בל"ז כאשר מועברות משפחות לבדיקה, ואחראי לקידום הפעילות כולה בפנימייה.
- אחראי פנימייתי - אחראי לקשר הכללי עם המשפחות המלוות. מומלץ שיהיה איש צוות העובד עם הילד ומכירו, אך לא המטפל הרגשי של הילד, למניעת כפל נאמנויות. מדובר בפונקציה ברמת הפנימייה כולה, מעבר לעו"ס, שתנחה קבוצה של משפחות מלוות אחת למספר חודשים, שתיצור רשימת קשר של מיילים, כך שהמשפחות המלוות תוכלנה להיות בקשר זו עם זו, שתשלח ברכות/מתנות קטנות לחגים וכו'.
- עו"ס - אחראי לקשר הספציפי עם משפחה מלווה מסוימת. אחראי לקשר עם עו"ס הילד (אם לא אותה פונקציה), אחראי לקשר עם המדריכים הישירים של הילד בפנימייה, אחראי לקשר עם עו"ס המשפחה הביולוגית / עו"ס לחוק הנוער, כאשר יש אירועים חריגים.
- כל פנימייה תחליט האם מדובר בבעל תפקיד ייעודי, או הפעילות מתחלקת בין עו"סים שונים.
- * יש להכליל את נושא העבודה עם משפחות מלוות כחלק מהאוריינטציה של בעלי התפקידים בפנימייה.

נספח-תהליך בחירת משפחות מלוות והתאמתן

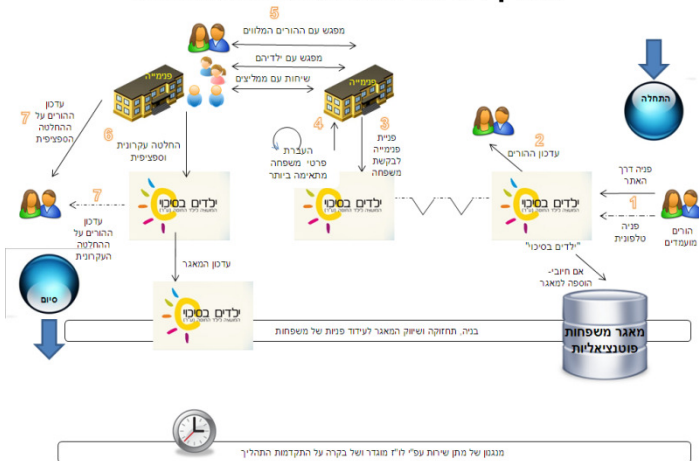
בחירת משפחות מלוות והתאמתן אינה תהליך פשוט.

בעצם הצעת סידור של משפחה מלווה, נוצרות ציפיות אצל הילד/ה למשפחה חמה שתתן מענה לצרכים רגשיים חסרים, ואין זה נכון וראוי להביא את הילד/ה להתנסות במשפחות בזו אחר זו, עד שיימצא סידור מתאים. כל אי הצלחה מהווה אכזבה לילד (כמו גם למשפחה), ויש על כן לעשות את כל המאמצים כדי לבצע התאמה מיטבית מלכתחילה.

כדי להגיע להתאמה מיטבית הוגדרה תפיסה אחידה שתשרת את כלל הפנימיות ואת "ילדים בסיכוי" באופן אחיד ומקצועי. להלן התפיסה על פיה מבוצעות הבחירה וההתאמה של משפחות מלוות.

מודל - תפיסת הבחירה וההתאמה

תהליך בחירת והתאמת משפחות מלוות

התחלה

ישנם שני שלבים תפיסתיים מרכזיים בהחלטה על משפחות מלוות:

- בחירה: החלטה עקרונית אם משפחה מועמדת מתאימה להיות משפחה מלווה.
- התאמה: החלטה האם לשדך בין משפחה מלווה וילד/ה מסוימים.

ייתכנו מגוון מצבים:

תיתכן משפחה שלא מתאימה כלל לשמש כמשפחה מלווה.
לדוגמה: משפחה שאחד ההורים חולה בסרטן והטיפול האקטיבי במחלה מונע אפשרות לפניות וטיפול בילד הנדרש ממשפחה מלווה.
תיתכן משפחה שמתאימה באופן עקרוני, ועם זאת לא מתאימה לצורך של ילד מסוים.
לדוגמה: משפחה שיש לה מספר רב של ילדים, והילד הספציפי נדרש למשפחה שקטה ללא ילדים, או עם ילד אחד לכל היותר ואפשרות למקום שקט ורגוע, וכו'.

ההחלטה העקרונית על בחירת משפחה תהיה סטנדרטית (אחידה) ויחידה לכל המסגרות השונות:

חלקה הראשון יבוצע על ידי "ילדים בסיכוי" (פרק 2 - "הסינון הראשוני").
חלקה השני יבוצע על ידי הפנימייה הראשונה שתבקש לבחון התאמת משפחה ספציפית (פרק 5 - "מפגשים").

הערה: ההחלטה העקרונית של פנימייה תהיה לטובת כלל הפנימיות בהתאם לסטנדרט האחיד שנקבע.

פנייה דרך האתר/ פנייה טלפונית

פניית הורים המעוניינים להתנדב תהיה דרך אתר "ילדים בסיכוי" באמצעות שאלון. רשימת השאלות בשאלון זה באתר מטרתה לסייע בתהליך הסינון על שלביו השונים. פירוט השאלות מצורף להלן ברשימת שאלות לבדיקת משפחה מועמדת

במידה והייתה פנייה טלפונית, תתבקש המשפחה להיכנס לאתר ולהשלים את השאלון דרך האתר. במקרים חריגים, יינתן סיוע למשפחה למילוי דגן.

סינון ראשוני

"ילדים בסיכוי" תהיה אחראית לסינון הראשוני של המשפחות המועמדות. שלב זה הינו החלק הראשון בבדיקת ההתאמה העקרונית של משפחות לתפקיד משפחות מלוות. הקריטריונים שייבחנו על ידי "ילדים בסיכוי" יכללו:

קריטריון	בחינת התאמה
1. מודל משפחתי	מודל זוגי מסורתי (אב ואם) או משפחה חד הורית הנמקה: החניכ/ה מגיעים עם מורכבות גבוהה. יקשה עליו/ה לקבל מורכבות נוספת.
2. הורות	הורים לילדים או בעלי ניסיון בעבודה.
3. עבר פלילי	יש לבקש אישור משטרה לכך שאין לאב המשפחה ולגברים בני 18 ומעלה במשפחה המלווה, עבר של פגיעות מיניות. יש לבקש משני ההורים הצהרה על אי עבר פלילי.
4. ממליצים	הסכמה למתן שמות ממליצים.

5. תנאים פיזיים	מיטה מדף בארון יכולת ניווד עם הילד הנוסף קיום הכנסה קבועה.
6. שימוש בסמים ואלכוהול	היעדר סמים. היעדר סיכון לילדים עקב שימוש באלכוהול.
7. הסכמה	הסכמת שני ההורים להתנדבות; אי התנגדות הילדים להתנדבות.
8. רקע רפואי ונפשי	היעדר מחלות כרוניות ו/או נפשיות היכולות להוות גורם מעכב משמעותי ליכולת התפקודית ו/או לפנייות ההורים.

בחירת הקריטריונים תהיה על פי הנכתב, ובמידת הצורך תלויה בשיחה טלפונית. לגבי קריטריון 8 של רקע רפואי ונפשי - יישקל האם לפסול את המשפחה במקרה של מחלה כרונית או נפשית שברור כי תפריע לתפקוד ו/או לפנייות, או האם להעביר את ההחלטה לפנימייה בשלב ב', להתרשמות האם הרקע רפואי/רגשי מהווה בעיה שאינה מאפשרת היותה של המשפחה משפחה מלווה.

"ילדים בסיכוי" תעדכן את המשפחה האם עברה את השלב הראשון בבחינה והיא עוברת לשלב בחינה מתקדם, אם לאו.

במידה והמשפחה המועמדת עברה את הסינון הראשוני בהצלחה, "ילדים בסיכוי" תרשום אותה במאגר. המשך הסינון המקצועי יבוצע על ידי הפנימייה.

פניית פנימייה לבקשת משפחה מלווה

כאשר בפנימייה עולה צורך במשפחה מלווה, תפנה זו ל"ילדים בסיכוי" לבקשת משפחה מתאימה. הפנימייה תוכל לבחון את רשימת המשפחות הפוטנציאליות במאגר, אך בכל מקרה פרטי המשפחה (שם וטלפון) יהיו אצל "ילדים בסיכוי", והפנייה תועבר לביצוע "ילדים בסיכוי" לקידום התהליך. הפנייה תהיה על גבי טופס סטנדרטי המתאר את הילד ומתאר את המשפחה הרצויה על פי הבנתה.

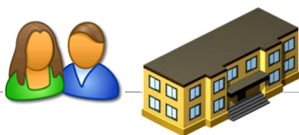
טופס הפנייה מצורף להלן **בטופס בקשת פנימייה לבקשת משפחה מלווה**.

העברת פרטי משפחה מתאימה ביותר

"ילדים בסיכוי" תשקול, בהתאם לטופס שהתקבל ובהתאם למאגר המשפחות המועמדות, מי המשפחה המתאימה ביותר לצרכים שהוגדרו.

במידה ואין משפחה כזו בנמצא - תעדיכן "ילדים בסיכוי" את הפנימייה. במידה ונמצאה משפחה אחת או יותר - תשלח "ילדים בסיכוי" את פרטי המשפחה המתאימה ביותר (אחת בלבד בו זמנית) לפנימייה, בליווי השאלון שמולא על ידי המשפחה ומידע נוסף שהצטבר מאז הבקשה. אם מדובר בפעם ראשונה שמשפחה זו נשלחת, תציין "ילדים בסיכוי" שהמשפחה טרם סיימה את בדיקת ההתאמה העקרונית, ועל הפנימייה להשלים בחינה זו ולעדכן לגבי התאמה זו.

מפגש עם ההורים להחלטת הפנימייה על התאמה

המפגש של צוות הפנימייה עם ההורים נועד למטרה כפולה:

- א. לסיים את שלב בחינת ההתאמה העקרונית (במקרים בהם זהו המפגש הראשון של המשפחה עם אחת הפנימיות לצורך בדיקת התאמה). יש לזכור כי "ילדים בסיכוי" מבצעת רק סינון ראשוני (כמפורט לעיל) ועיקר הבדיקה מבוצע על ידי הפנימייה.
- ב. לבחון האם המשפחה מתאימה לילד הספציפי עבורו מחפשים כעת משפחה מלווה. הפנימייה תקבל לידיה מ"ילדים בסיכוי" את כל המסמכים הרלוונטיים על המשפחה המועמדת, החל מהשאלון שמילאה, דרך עדכוני פרטים שהועברו על ידה בתקופת היותה במאגר של "ילדים בסיכוי", וכלה במידע נוסף שהצטבר, במידה והמשפחה הייתה כבר בקשר עם אחת הפנימיות.

המפגשים של צוות הפנימייה עם המשפחה יכללו:

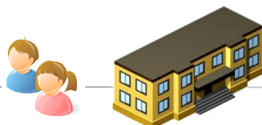
- 1) שיחה פנים אל פנים בפנימייה:
להיכרות עם ההורים, יכולותיהם ומניעיהם לבקשה להיות משפחה מלווה, ובחינת התאמתם לתפקיד.
- 2) ביקור בית:
בביקור הבית ייבחנו התנאים הפיזיים המתוכננים לשמש את הילד, אם אכן אפשר להתחיל בתהליך הליווי, וכן על מנת להתרשם באופן בלתי אמצעי מהבית.

דגשים לבדיקה העקרונית:

- ✓ הבנת המשפחה את מורכבות הליווי הכולל אחריות רבה מחד, אך סמכויות מוגבלות מאידך; הבנת מחויבות המשפחה כולה לתהליך אליו נכנסים.
- ✓ בירור הגורמים שהובילו את המשפחה לבחור להיות משפחה מלווה.
- ✓ הבנה והכרה של המשפחה המלווה את מקום צוות הפנימייה ומקומם של ההורים הביולוגיים (אם ישנם).
- ✓ וידוא כי יש פניות ויכולת להקדיש זמן ומשאבים רגשיים לילד.
- ✓ הערכה כי מדובר בבית שמנוהל עם גבולות וסמכות – הן יכולת הצבתם והן אכיפתם בפועל.
- ✓ הערכה כי המשפחה יכולה להיות גמישה; הערכה כי מדובר במשפחה היודעת להתמודד עם משברים (איחורים בחזרה, עישון, וכד') ומצבי קצה (אלכוהול, סמים, אלימות, גניבות, התנהגויות מיניות בעייתיות).

נקודות לבחינת התאמה ספציפית:

- ✓ מגזר המשפחה, תרבותה ומנהגיה אל מול מוצאו של הילד.
- ✓ מרחק גיאוגרפי בין הפנימייה למשפחה המלווה.
- ✓ מקצב בו חיה המשפחה אל מול המקצב הפנימי של הילד.
- ✓ גילאי הילדים והמינים, אל מול גיל הילד ומינו.
- ✓ הבנת מורכבות הילד ונתוניו, ויכולתו להתמודד עם הקשיים הנלווים.
- ✓ הבנת מאפייני הילד שמשפחה מוכנה לקבל, אל מול מאפייניו בפועל.
- ✓ במקרה של מתבגרים – בחינת יכולת המשפחה להתמודד עם אתגרי הגיל הייחודיים.

מפגש עם הילדים להחלטת הפנימייה על התאמה

שיתוף הפעולה של אחים במשפחה המלווה הינו קריטי להצלחת הסידור. מטרת המפגש עם הילדים לוודא שאכן יש סיכוי לשיתוף פעולה שכזה. להלן דגשים למפגש, בהתבסס על כלי שפותח עבור האומנה.

דגשים למפגש

נושאים שחשוב לברר במהלך השיחה:

- ✓ אינטראקציה חברתית של הילדים (עד כמה חברותיים, עד כמה חשוב להם להיות לבד).
- ✓ עמדה לגבי התהליך המוצע; ציפיות וחששות.
- ✓ דפוסי התנהגות (גבולות, ענישה, בילוי בחופשות וכו') ודינאמיקה במשפחה בכלל ובין האחים בפרט; מקום אפשרי של הילד המתארח בתוך דינאמיקה זו.

טיפים לדיבוב ילדים ונוער לשיחה:

- ✓ מקדים: הפגת חששות מהשיחה אל מול ההורים. ההורים ככוח מרכזי כאשר העו"ס תומך אותם. לתת לגיטימציה לכך שייתכן וילדיהם יחששו מהליווי, ואין משמעות הדבר בהכרח שהליווי לא יצא אל הפועל.
- ✓ יצירת אווירה מאפשרת (אם מדובר במשרד - כיבוד קל, חדר נעים לישיבה, משחקים לאירוח ילדים), אווירה לא רשמית.
- ✓ הצטרפות/ joining – להפחתת חששות. ניתן לעשות שימוש באלבום משפחה (בבית המשפחה) או תחביבים של הילדים כטיפ לשבירת הקרח. למידה על המשפחה והכרת המשפחה. לילדים - קלפים להיכרות.
- ✓ אם בבית המשפחה: בקשה מהילד לבצע סיור בבית.

✓ שיח ללא ההורים (אלא אם מתרשמים שההרחקה מעכבת את השיח).

✓ סגנון השאלות: לא חודרני, רך.

✓ יציאה מבסיס מידע חיובי קודם על הילד (שנלמד מהשיח עם ההורים). הסבר על מהי פנימייה וכיצד מנוהלים בה חיי היומיום של ילדים.

שיחה עם ממליצים להחלטת הפנימייה על התאמה

הפנימייה תשוחח עם לפחות שני ממליצים שונים, על פי הפרטים שהועברו על ידי המשפחה המועמדת.

להלן דגשים לשיחה (מבוסס על כלי שפותח עבור האומנה):

- ✓ יש לברר מה מידת ההיכרות של הממליץ עם המשפחה.
- ✓ מומלץ לשאול את הממליץ האם המשפחה שיתפה אותו בהתלבטות, במחשבה להיות משפחה מלווה, ומה הלבטים שעלו.
- ✓ מומלץ לנסות לגייס את הממליץ כאדם קרוב למשפחה כדי שייתן דעה אובייקטיבית על כוחותיה וצרכיה בנוגע למורכבות הסידור כמשפחה מלווה כדי שהמשפחה לא תיכנס למשימה שהיא מעבר לכוחותיה.
- ✓ אם ניתן - עדיף להתקשר לממליץ אחד מתוך מערכת החינוך (מורה של אחד הילדים הביולוגיים). לשאול על מצב הילד הביולוגי, שיתוף הפעולה של ההורים ומידת מעורבותם.
- כמו כן, אם למשפחה היה קשר עם גורם טיפולי כלשהו: מחלקה לשירותים חברתיים, מטפל משפחתי, פסיכולוג לילד וכד', חשוב לבקש לדבר איתו.

החלטה עקרונית וספציפית

תוך שבועיים, לכל היותר, מיום קבלת שמה של המשפחה המועמדת, על הפנימייה לקבל החלטות:

- א. לגבי רמת ההתאמה העקרונית של המשפחה להיות משפחה מלווה (אם טרם התקבלה החלטה כזו).
- ב. לגבי רמת ההתאמה הספציפית של המשפחה לילד עבורו פנתה.

על הפנימייה לדווח ל"ילדים בסיכוי" לגבי סטטוס המשפחה:

- 1) המשפחה לא מתאימה להיות משפחה מלווה.
 - 2) ישנה התלבטות באם המשפחה מתאימה, אך אין התאמה לצרכי הפנימייה כעת.
 - 3) המשפחה מתאימה עקרונית, אך אין התאמה לצרכי הפנימייה כעת.
 - 4) המשפחה מתאימה והוחלט להתחיל בהתקשרות עמה.
- הפנימייה תלווה את ההחלטה במסמך תומך מלווה.

"ילדים בסיכוי" תעדכן את הפרטים במאגר בהתאם להחלטה.

במידה ולא הייתה התאמה – תוכל הפנימייה לבקש משפחה נוספת אפשרית (חזרה לפרק 4 לעיל).

עדכון המשפחה

יש לעדכן את המשפחה לגבי ההחלטה העקרונית והספציפית כדלהלן:

- (1) באחריות הפנימייה - להודיע למשפחה שהפנימייה לא תמשיך איתה את הקשר לילד זה או בכלל.
 - (2) באחריות "ילדים בסיכוי" - להודיע למשפחה אם ההחלטה העקרונית לגביה שלילית.
- בכל מקרה ההודעה תהיה באופן מנומס ומכבד.

להלן סיכום תהליך הבחירה וההתאמה:

פרסום וגיוס משפחות יבוצע כתהליך מרכזי על ידי "ילדים בסיכוי".

בנוסף, פנימיות תבצענה תהליכי גיוס מטעמן.

1. "ילדים בסיכוי" תקבל פניות של משפחות מועמדות המגיעות דרך הטלפון או דרך האתר.

רישום באתר ילווה במילוי טופס הכולל התייחסות לקריטריונים לעיל.

רישום טלפוני יפנה את המשפחה לאתר להשלמת הפרטים.

2. "ילדים בסיכוי" תבחן את כל הנתונים לעיל. משפחות שאינן עונות על תנאים 1-7 ייפסלו מיידית על ידי "ילדים בסיכוי".

לגבי תנאי 8 תשקול "ילדים בסיכוי" האם לפסול את המשפחה, או להשאיר את ההחלטה לראיון אישי (שיבוצע בהמשך על ידי גורם שטח).

תנאים 8-9 ייבחנו בהמשך בראיון על ידי גורם שטח.

"ילדים בסיכוי" תודיע למשפחות שמועמדותן נפסלה בשלב זה.

יתר המשפחות יעודכנו שהבירור לגבי התאמתן עובר לשלב מתקדם, אך הבירור לגביהן טרם הסתיים. "ילדים בסיכוי" תרשום משפחות אלו במאגר.

3. פנימייה שמבקשת לאתר משפחה מלווה לחניכ/ה מסוים תעביר פרטים ראשוניים לגבי החניכ/ה על גבי טופס סטנדרטי ולגבי אופי המשפחה הרצויה.

"ילדים בסיכוי" תוודא רלוונטיות מול המשפחות שנראות מתאימות, ובמידת הצורך תעדכן את המאגר לגבי שינויים בסטטוס.

4. "ילדים בסיכוי" תעביר את פרטי המשפחה המתאימה ביותר, והפנימייה תחליט אם היא מבקשת לפגוש ולראיין משפחה זו. במידה ולא, "ילדים בסיכוי" תעביר לה את המשפחה הבאה המתאימה.

5. הפנימיות תבצענה את ראיון השטח לבחינת התאמה עקרונית והתאמה ספציפית לחניכ/ה הנדרש.

6. הפנימייה תדווח ל"ילדים בסיכוי", תוך שבועיים לכל היותר, לגבי הסטטוס:
- א) המשפחה לא מתאימה להיות משפחה מלווה.
 - ב) ישנה התלבטות באם המשפחה מתאימה, אך אין התאמה לצרכי הפנימייה כעת.
 - ג) המשפחה מתאימה עקרונית, אך אין התאמה לצרכי הפנימייה כעת.
 - ד) המשפחה מתאימה והוחלט להתחיל בהתקשרות עמה.
- הפנימייה תלווה את ההחלטה במסמך תומך מלווה.
7. לאחר קבלת ההחלטה:
- במידה והוחלט לפסול את המשפחה - "ילדים בסיכוי" אחראית להודיע למשפחה על הנ"ל.
- במקרה זה, כמו גם במידה והמשפחה מתאימה והוחלט בהתקשרות עמה, "ילדים בסיכוי" תעדכן את פרטי המאגר בהתאם.
- במידה והילד לא מתאים לצרכי הפנימייה עכשיו, הפנימייה תעדכן את המשפחה על אי התאמה לצרכיה היא בשלב זה, ועל החזרתה למאגר "ילדים בסיכוי".
- הפניית משפחה לפנימיות נוספות תלווה במידע שכבר נאסף, אולם לא יהיה צורך בראיון לבחון שוב את רמת ההתאמה העקרונית, אלא אם היה ספק לגביה.
- פנימייה שבה היה סיום של סידור אומנה, והפנימייה סוברת שהמשפחה מתאימה להוות משפחה מלווה גם בהמשך, אך אין לה צורך במשפחה זו לצרכיה הנוכחיים, תדווח על כך ל"ילדים בסיכוי", שתעדכן את המאגר ותחזיר את המשפחה למאגר המועמדים הנ"ל בליווי מידע מלווה.
- כנ"ל לגבי משפחות שהגיעו בגיוס מקומי, או ביוזמתן לפנימייה, ואין התאמה לצרכי הפנימייה.
- אי הסכמות / התלבטויות שאינן מגיעות לידי הכרעה, תועברנה להתייעצות עם הפיקוח.

כדי להטמיע את מימוש התפיסה המקצועית בשטח, נדרשים כלים מסייעים. הכלים המוצעים מותאמים לשלבים השונים בתהליך העבודה עם המשפחות המלוות. להלן רשימת הכלים, תוך פירוט והסבר לכל כלי. הכלים עצמם מצורפים כנספחים.

שם הכלי	בחירת משפחות מלוות
שלב	התחלה
קהל יעד	עובדים בצוות המסגרת האחראים על בחירת משפחות; "ילדים בסיכוי"
סוג הכלי	מסמך תורה מקצועית
מתי להשתמש	בבחינת משפחות המתאימות לשמש (ברמה העקרונית) כמשפחות מלוות
הרציונאל לכלי	ראוי להפקיד את הילדים שבאחריותנו רק למשפחות שאכן נמצאו כמתאימות ומסוגלות להכיל משימה חשובה זו, שאינה טריוויאלית כלל ועיקר. תהליך הבחירה הינו תהליך מקצועי ויש לקיימו בהתאם לתורה סדורה. הערה: מבוסס על כלי דומה שנבנה באומנה.

שם הכלי	הסכם בין משפחות מלוות לפנימייה
שלב	התחלה
קהל יעד	מנהלי מסגרות
סוג הכלי	מסמך תורה מקצועית
מתי להשתמש	לפני תחילת הליווי בפועל
הרציונאל לכלי	הסדרת הליווי על היבטיו הפורמאליים

שם הכלי	תחילת ליווי
שלב	התחלה
קהל יעד	עובדים בצוות המסגרת האחראיים על התאמת משפחות מלוות לילדים
סוג הכלי	רשימת תיוג
מתי להשתמש	כאשר מבקשים להתאים משפחה מלווה לילד ספציפי
הרציונאל לכלי	רשימת הנושאים שיש לטפל בשלב זה גדולה, אך גם קריטית להצלחה. עבודה מול רשימת התיוג תקטין את הסיכוי לשכחה/ אי ידיעה, ותגדיל את סיכויי הצלחת הליווי

שם הכלי	פרטי חניכ/ה בליווי
שלב	התחלה
קהל יעד	משפחות מלוות
סוג הכלי	טופס
מתי להשתמש	טופס שימולא ויימסר למשפחות המלוות עם פרטים על החניכ/ה שאותו מלווים
הרציונאל לכלי	ידע שהכרחי שיהיה בידי ההורים בכל שלב

שם הכלי	ליווי שוטף של משפחות מלוות
שלב	ליווי שוטף
קהל יעד	עובדים בצוות המסגרת האחראיים על הקשר השוטף עם המשפחות המלוות
סוג הכלי	רשימת תיוג
מתי להשתמש	באופן שוטף
הרציונאל לכלי	מניעת משברים וסיוע לקשר חיובי

שם הכלי	מאגר אתגרים והמלצות
שלב	התחלה; ליווי שוטף
קהל יעד	עובדים בצוות המסגרת האחראיים על הקשר השוטף עם המשפחות המלוות
סוג הכלי	מאגר
מתי להשתמש	באופן שוטף
הרציונאל לכלי	שיפור יכולת ההתמודדות עם קשיי הליווי על סוגיהם השונים ומניעתם.

הסכם בין משפחה מלווה לפנימייה

הואיל:

והמשפחה הביעה רצונה לשמש משפחה מלווה והסכימה לארח חניכ/ה בביתה בהתאם ללוח החופשות השנתי;

והמשפחה נמצאה מתאימה לשמש משפחה מלווה;

והחניכ/ה הביע/ה הסכמתו/ה להתארח במשפחה זו;

ומשפחת החניכ/ה ו/או רשויות הרווחה הביעו תמיכתן בסידור של החניכ/ה במשפחה מלווה;

סוכם בתאריך _____ כי משפחת _____ תשמש משפחה מלווה עבור החניכ/ה _____

בזמן חופשות מהפנימייה ובעת הצורך, בתיאום מראש בין הצוות החינוכי /טיפול של הפנימייה לבין המשפחה המלווה, החל מתאריך _____.

זכויות המשפחה המלווה:

1. לקבל הדרכה על התפקיד ומידע רלוונטי על החניכ/ה אחרי ויתור סודיות כתוב של הורי החניך.
2. לקבל ליווי, הכוונה וייעוץ מטעם הצוות הטיפולי- חינוכי של הפנימייה.
3. להיות מתוגמלת בהשתתפות עבור כל יום אירוח, המוגדר על פי הפנימייה, בהתאם לתעריפי משרד הרווחה (68 ₪ ליום, נכון ל- 07/12). המשפחה רשאית להשתמש בכסף זה, על פי שיקול דעתה.
4. לקבל את החניכ/ה המתארח/ת מצוידים בבגדים להחלפה ובכלי רחצה.
5. לקבל שם של איש קשר זמין להתייעצות מהפנימייה בזמן חופשות.

מחויבות המשפחה המלווה:

1. לארח ילד מהפנימייה בביתם בתנאים ביתיים הולמים (לינה, אכילה, שותפות בפעילות המשפחה מחוץ לבית בזמן שהות החניכ/ה בבית המשפחה).
2. לשמש כתובת קבועה, זמינה ויציבה עבור החניכ/ה בעת חופשות בהתאם למה שנקבע מול הפנימייה.
3. לדווח ולהתייעץ בכל הקשור למצב החניכ/ה בזמן החופשה.
4. לדווח על כל שינוי במצב המשפחה המלווה.
5. להוות מודל משפחתי ערכי עבור החניכ/ה ולעודד אותו/ה להתנהגות דומה.

סיום ההסכם:

ההסכם תקף ומוגבל לתקופת השהייה של החניכ/ה בפנימייה. מעבר לכך, שני הצדדים זכאים לבקש לסיים את ההסכם בכל עת.

חתימת אב	חתימת אם	חתימת נציג הפנימייה
----------	----------	------------------------

שם	תעודת זהות	תאריך לידה
אב:		
אם:		
חניכ/ה:		
כתובת הפנימייה:		
כתובת המשפחה המלווה:		
קירבה (אם ישנה) לחניכ/ה:		

תחילת ליווי- רשימת תיוג

מול המשפחה המלווה:

- ☐ הגדרת התפקידים שבאחריות המשפחה והתפקידים שאינם באחריותה בטיפול בילד ובהחלטות על דרכי הטיפול בו, בשגרה ובחירום.
- ☐ מתן רשימת טלפונים לפנייה בשעת חירום.
- ☐ החתמת המשפחה על התחייבותה לשמירת סודיות בכל הנוגע למידע שייחשף לה לגבי הילד.
- ☐ מידע על הילד :

- התנהגויותיו, בעיותיו הנפשיות או בעיות אורגניות אחרות אם קיימות (גם בעיות קשב וריכוז). יש לתת מידע על הבעיות הללו – מה צפי השיקום, תוך הדגשת האיטיות וחוסר יכולת הניבוי של השיקום. בהתאם למצב הילד, יש להסביר כי כפי הנראה לא יהיה ככל בני גילו או כילדיהם הביולוגיים.
- הסבר על הדינאמיות בחיי המשפחה הביולוגיות.
- תיאור המשפחה הביולוגית וצדדיה החיוביים.
- תיאור מפורט ומדויק של ההתנהגויות הבעייתיות שעלולות להופיע.
- תיאור הטיפולים התרופתיים של הילד; אלרגיות ורגישויות למיניהן.
- פירוט על הפנימייה- חוקיה וכלליה, מאפייני הילדים המגיעים אליה, חוויות החיים של הילדים.
- הגדרת איש קשר עמו ניתן להעלות קשיים ולדון בביקורת ו/או התלבטויות.
- הגדרת זמני ביקורים ומועדיהם.

הדרכה מקדימה בנושאים הבאים:

- אפשרות של קושי לילד - אי נוחות של הילד בבית ובמשפחה לא מוכרת, קושי במתן אמון על רקע נטישותיו ואכזבותיו.
- קשיים מצד הילד - אפשרות בוושה על הסידור; אפשרות שהילד יבחן את אמונם ואת טיב הקשר. פרידה קשה בסיום סוף שבוע שנמצא אצלם.
- הכנת הילדים הביולוגיים של המשפחה המלווה לקראת קבלת הילד לליווי.
- הכנת ההורים המלווים לכך שלמרות שכרגע ילדיהם נותנים את ברכתם לליווי, בהמשך עלולים להיתקל בקשיים שיובילו להתנגדותם לליווי. משפחה ביולוגית - מקומה בקרב הילד, קבלתה, הדינאמיות בחייה.
- סדר היום של המסגרת והתאמת המקצב של המשפחה לילד.
- לימוד הילד באופן הדרגתי להעסיק את עצמו.
- מענים אפשריים שניתן להפעיל במצבים בעיתיים ייחודיים של הילד.
- קשר עם הפנימייה; לאיזה גורם יש לפנות ומתי.
- הקשר בין הילדים הביולוגיים לילד המתארח - קשיים בקבלת הילד המתארח, חשיפת הילדים הביולוגיים לתכנים שונים מצד הילד המתארח, הצורך של הילד בהורים ופחות באחים.
- פעילויות משותפות עם ילדי המשפחה.
- ויתורים מתבקשים של המשפחה המלווה.
- גבולות ההורות.
- גובה ההשקעה בנתינה כספית - חשיבות אי התבססות הקשר על חומריות, המלצה להתייעצות עם צוות הפנימייה.

הבהרה כי משרד הרווחה אינו מממן בילויים מעבר לסכום המוגדר.

- שמירה קפדנית על צנעת הפרט של הילד המתארח.
- קשר עם המשפחה הקרובה, המורחבת והקהילה.
- באם מדובר בילד שידוע מראש כי אינו ורבאלי או מוקיר תודה, מצמצם בדיבור רגשי וכו', לשתף את המשפחה המלווה במידע ולהפגיש אותה עם הצוות החינוכי הישיר של הילד המתמודד עם אותו קושי.
- אופן קבלת שירות רפואי עבור הילד, במידה ונזקק לו במהלך שהותו בביתם. יש ליצור קשר עם עו"ס בפנימייה לעדכון וקבלת הנחיות בהתאם למקרה.

תיאום ציפיות: ☐

- סדר יום.
- גבולות החופש של הילד.
- תוכן הליווי.

המלצות: ☐

- הכנת מסמך חוזה המגדיר באופן מעשי מפורט את תכנית העבודה עם הילד; במידת האפשר לשתף את המשפחה הביולוגית מראש בהגדרת תכנית עבודה זו. בחוזה או בהסבר בע"פ למשפחה המלווה, יש להגדיר תחומי אחריות ברורים – מה באחריותה ומה באחריות הפנימייה.
- יצירת חברה משלו לילד המתארח בקרב שכנים וקרובים בגילו, מתאימים לאופיו ולתחביביו.

הניסיון מלמד שהילדים המתארחים צורכים 50% מתשומת הלב של ההורים המלווים במשפחה, מה שמשאיר לילדים הביולוגיים להתחלק ב- 50% הנותרים! הדבר מתבטא בזמן שההורים המלווים מקדישים לילד כשהוא נמצא אצלם בחופשה ובקשר שיוצרים במהלך השבוע.

מול הילד המתארח:

- ☐ הכנה מוקדמת של הילד לפני הליווי, בבקשה שישתף עד כמה שיכול בחוויית הליווי.
- ☐ שיחות עם הילד בנושא קונפליקט הנאמנויות ולגבי הלגיטימיות של הקשר הכפול (המשפחה המלווה הינה תוספת ולא תחליף לקשר עם המשפחה הביולוגית).
- ☐ עידוד הילד כי יכול לספר על משפחתו הביולוגית ועל דברים שהוא אוהב בה, גם למשפחה המלווה.
- ☐ הדרכה לגבי סדר היום של המסגרת והתאמת המקצב של הילד למשפחה.
- ☐ הגדרת גבולות הבית והדרכת הילד לקבלם.
- ☐ הדרכה להימנע מלבקש מהמשפחה למלא את צרכיו החומריים ולפנות במידת הצורך לפנימייה.

עו"ס:

☐ שיחות עם המשפחות הביולוגיות, בשיתוף עם המחלקה לשירותים חברתיים לגבי יתרונות הסידור עבור ילדם, ועל כך שאין כאן סיכון להורותם. עדכונם לגבי המשפחה שהותאמה לילד עם ההחלטה על הסידור ושיתופם במעט פרטים לגבי משפחה זו.

☐ הכנת תכנית מפורטת למשפחה לגבי דרכי תעסוקה אפשריות.

☐ בחינה מדוקדקת עד כמה הילד במצב התנהגותי ורגשי יאפשר למשפחה המלווה להכילו לאורך זמן ולאילו טווחי זמן בחופשות.

☐ בחינה עד כמה המשפחה המלווה יכולה להכיל התנהגויות חריגות לאורך זמן.

☐ לשקול האם (ומתי) מתאים להכיר בין המשפחה המלווה והמשפחה הביולוגית.

מול צוות הפנימייה:

☐ הסבר על האפשרות להתפתחות של תחרות בין המשפחה לפנימייה.

☐ עבודה של צוות הפנימייה עם הילדים על פיתוח המיומנות לעיסוק עצמי.

☐ הערכת מצב של צוות הפנימייה לאחר הביקור הראשון יחד עם הילד, והפקת לקחים לקראת החופשה הבאה.

פרטי חניכ/ה בליווי

שם החניכ/ה:

תעודת זהות:

תאריך לידה:

שם קופ"ח + סניף:

רופא מטפל:

טלפון קופ"ח/ רופא:

תרופות קבועות:

רגישויות:

שם בי"ס + כיתה:

שם הפנימייה + שכבת גיל:

פרטי קשר בפנימייה:

תפקיד	שם	טלפון

ליווי שוטף של משפחות מלוות - רשימת תיוג

במהלך חופשות ובסיומן:	
☐	קשר של העו"ס עם המשפחה המלווה לאחר כל חופשה ובמהלכה (אפשר טלפוני).
☐	הגמשת זמינות וביקורי מעקב וייעוץ למשפחה המלווה בחופשות ארוכות, לזיהוי בעיות.
אחת לשלושה חודשים:	
☐	ליווי של הצוות הטיפולי את הילדים במשפחה המלווה.
☐	מפגשים משותפים בין הצוות החינוכי בפנימייה להורים המלווים, בליווי העו"ס.
שוטף:	
☐	הדרכה בנושאים הבאים למשפחה:
●	קשיים מצד הילד - הבהרה כי בחינת הילד את המשפחה יכולה להופיע גם אחרי תקופת הסתגלות.
●	קונפליקטים אפשריים בין הילדים הביולוגיים לילד המתארח.
☐	מעקב העו"ס:
●	מעקב מול המשפחה המלווה ומול הצוות החינוכי לאיתור מוקדי קושי (ראו מאגר אתגרים והמלצות) וסיוע להם בראשיתם.
☐	מתן לגיטימיות לביקורת בונה מצד המשפחה המלווה על התנהלות הפנימייה.
בהתמודדות עם מצבי משבר במשפחה המלווה (גירושין, לידה, מוות וכו') יש לעיין במאגר האתגרים וההמלצות.	

ג'וינט ישראל אשלים | יחיד בעשייה חברתית למען ילדים ונוער

משפחות מלוות לילדים חסרי עורף משפחתי בפנימיות — מודל עבודה

מאגר אתגרים והמלצות

התמודדות עם האתגר של להיות משפחה מלווה

מאגר אתגרים והמלצות

1. הכרה במגבלות הסמכות
2. הצורך של ההורים "לתקן" את הילד ולהתאימו לציפיותיהם
3. התמודדות עם תחושות הילד המתארח
4. העמדה של הקשר במבחן על ידי הילד המתארח
5. התמודדות עם פערים בסגנון החיים בין המשפחה המלווה למשפחה הביולוגית
6. קבלת המשפחה הביולוגית
7. התמודדות המשפחה הביולוגית עם יציאת הילד למשפחה מלווה
8. תחרות בין המשפחה המלווה לצוות הפנימייה וקושי הדדי בנתינת אמון
9. ביקורת של המשפחה המלווה על צוות הפנימייה לגבי הטיפול בילד
10. התמודדות המשפחה המלווה עם הסביבה הקרובה (משפחה מורחבת / קהילה)
11. הוויתורים שהמשפחה צריכה לעשות
12. התמודדות עם חזרת הילד לפנימייה בסיומה של חופשה (סופ"ש או חגים)
13. ליווי בתקופת ההתבגרות
14. הצורך בהעסקה אקטיבית של הילד
15. התמודדות עם בעיות התנהגותיות ורגשיות

16. התמודדות ילדי המשפחה המלווה במצבי משבר של הילד המתארח
17. התנגדות של הילדים הביולוגים תוך כדי הליווי
18. אחריות הנופלת על ילד בגיל מקביל
19. תובענות הילד - רגשית וחומרית
20. התמודדות עם בווה של הילד מהיותו נזקק לסידור של משפחה מלווה
21. ההתמודדות בעת אירועים שוטפים (ימי הולדת, מסיבות)
22. מתן תרופות קבועות בבית המשפחה המלווה
23. ההתמודדות עם מצבי משבר ושינויים במשפחה (לידה, נסיעה, מעבר דירה, גירושין, מוות וכו')

הכרה במגבלות הסמכות

פירוט:

הורים במשפחות מלוות מקבלים אחריות עצומה על הילדים אותם הם מלווים. אחריות זו אינה באה בהלימה עם הסמכות הניתנת להם לגבי ילדים אלו, בגלל מגבלות החוק. על ההורים המלווים להכיר במגבלות הסמכות ובנגזרות הנלוות.

דרכי מניעה:

1. יש לעזור למשפחה המלווה העתידה להבין את מורכבות הסיטואציה, לדבר על מגוון הגורמים המעורבים בחייו של הילד ובסידור.
2. על הצוות להבין כיצד המשפחה המלווה תופסת את תפקידה כמשפחה מלווה. יש לדבר על הפער והגבולות ולקחת בחשבון את תפיסת המשפחה את הקשר כפרמטר להתאמת הילד.
3. מומלץ להכין מסמך חוזה המגדיר באופן מעשי, מפורט, את תכנית העבודה עם הילד; במידת האפשר, יש לשתף את המשפחה הביולוגית מראש בהגדרת תכנית עבודה זו. יש להגדיר למשפחה המלווה תחומי אחריות ברורים בחוזה או בהסבר בע"פ – מה באחריותה ומה באחריות הפנימיה.

התמודדות:

יש להזכיר למשפחה המלווה שוב ושוב את הגדרת התפקידים ולהדריך אותה כיצד להכיל את הקשיים. יש להסביר גם כיצד אי הכרה בחלקיות ובהגדרת התפקיד מבלבלת ופוגעת בילד. במידה ורואים שהמשפחה אינה מסוגלת להתמודד עם הקונפליקט (סמכות/אחריות) יש לשקול סיום הליווי.

הצורך של ההורים "לתקן" את הילד ולהתאימו לציפיותיהם

פירוט:

למשפחה המלווה יש לעיתים פנטזייה שבמהלך הליווי היא תוכל "לתקן" את הילד המתארח; את התנהגותו ואת ההשפעות השליליות שהוא נושא מילדותו טרם יציאתו לפנימייה. המשפחה מאמינה שמעצם הענקת חום ואהבה בזמן הליווי יש ביכולתה לרפא גם ילד שיש לו בעיות התנהגותיות נפשיות, ואולי אף תצליח לשחררו מהצורך בנטילת כדורים פסיכיאטריים.

דרכי מניעה:

1. בעת הכנת המשפחה המלווה לתפקידה, יש לספר לה אודות הילד – על התנהגותיו, בעיותיו הנפשיות ועל בעיות אורגניות אחרות שלו (גם בעיות קשב וריכוז) אם קיימות. יש לתת מידע על הבעיות הללו – למשל, מה צפי השיקום, תוך הדגשת האיסיות וחוסר יכולת הניבוי של השיקום. בהתאם למצב הילד, יש להסביר שכפי הנראה הוא לא יהיה ככל בני גילו או כילדיהם הביולוגיים (לדוגמה, ימשיך ללמוד בכיתת חינוך מיוחד). כמו כן, יש להסביר למשפחה מלווה כי למרות שהיא עתידה להפוך לגורם חשוב בחייו של הילד, עדיין מרבית הזמן הוא נמצא בפנימייה, ושם נעשים מרבית מאמצי השיקום (אם בטיפולים רגשיים ואם במעקב פסיכיאטרי). יש להדגיש, כי קרוב לוודאי שלילד יהיו התנהגויות והרגלים השונים מההתנהגויות הקיימות בבית (לא מדובר על כללי התנהגות בסיסיים שהילד נדרש לעמוד בהם) וכי ניסיון מוקדם מדי "לחנק" אותו להרגלים של הבית עלול לגרום לו לקשיים ביצירת הקשר.
2. יש לבדוק מה עמדת המשפחה לגבי האינפורמציה הניתנת, ומה מידת ההתאמה של ציפיותיהם ביחס למציאות. אם נראה שעדיין יש להם פנטזייה "לתקן" או "להציל" את הילד, יש לשקול מחדש את התאמת המשפחה לשמש משפחה מלווה של הילד הספציפי, או בכלל.

התמודדות:

1. בעת ליווי המשפחה המלווה והילד המתארח, יש "להיות עם יד על הדופק" - לזהות סימנים כשהמשפחה מביעה אכזבה ממה שהיא רואה כהעדר שינוי במצבו של הילד, כשהיא מביעה ביקורת על האופן בו הוא מטופל בפנימייה או כשהיא מבטאת רצון שהטיפול בילד ייעשה על פי דרכה (להפסיק לו את הטיפול הפסיכיאטרי או לקחת אותו לפסיכיאטר או למטפל אלטרנטיבי מטעמים).
2. יש לזהות סימנים של הפעלת לחץ על הילד לקבל את מנהגי המשפחה הזרים לו. במקרים אלו יש להזמין את המשפחה המלווה לשיחה ולהסביר לה שוב את כל מה שנאמר בשלב המניעה.
3. אם רואים שהציפיות הלא מותאמות של המשפחה המלווה והלחץ הנובע מהן לא משתנים, יש לשקול סיום הליווי.

התמודדות עם תחושות הילד המתארח

פירוט:

לא קל להתארח בבית שאינו שלך.

לעיתים, הילדים המתארחים אינם משתפים את המשפחה המלווה ואת צוות הפנימייה בתחושותיהם כלפי הליווי. לא אחת הם חשים אי נוחות בתחילת הליווי, בהיותם אצל משפחה חדשה שהנורמות התרבותיות שלה, סדר היום וכללי הבית, שונים מהמוכר להם, אך הם לא יספרו ולא יבטאו את תחושת אי הנוחות שלהם.

הדבר קורה בעיקר אצל ילדים שאינם ורבאליים, ובייחוד כשמדובר ברגשות. ילדים אלה מגיבים לשאלה כמו: "איך היה לך אצלנו בסוף השבוע?" בתשובות קצרות וסגורות, כגון: "כייף/טוב/בסדר". לנוכח התשובות האלה חשה המשפחה המלווה משוב לא מספק מצד הילד, והדבר עלול להוביל לתחושות של חוסר ביטחון וחוסר אונים ולשאלה רחבה יותר סביב משמעות הליווי.

דרכי מניעה:

1. הכנה מוקדמת לפני תחילת ליווי לאפשרות התופעה המתוארת.
2. באם מדובר בילד שידוע מראש כי אינו ורבאלי או מוקיר תודה, מצמצם בדיבור רגשי וכו', יש לשתף את המשפחה המלווה במידע ולהפגיש אותה עם הצוות החינוכי הישיר של הילד המתמודד עם אותו קושי.
3. הכנה מוקדמת של הילד לפני הליווי, בבקשה שישתף עד כמה שהוא יכול בחוויית הליווי.

התמודדות:

1. הדרכה שוטפת של המשפחה המלווה, באופן אישי או קבוצתי, במטרה ללמוד לזהות את הרגשתו הכללית של הילד כלפי הליווי בדרכים אחרות מהדרך המילולית.
2. יצירת קבוצת ליווי לילדים המתארחים במשפחות מלוות וקביעת מקום נוח עבורם שיאפשר שיח משותף סביב חווית הליווי, בדרכים מילוליות או יצירתיות.
3. לאחר כל סוף שבוע או חופשה בהם הילד התארח אצל המשפחה המלווה, צוות הפנימייה יעודד את הילד לשיח סביב הליווי ויעביר משוב למשפחה. במידה ומתאים, יפנה צוות הפנימייה גם למשפחה לקבלת משוב.

העמדה של הקשר במבחן על ידי הילד המתארח

פירוט:

ילדים המועמדים למשפחות מלוות עברו בחייהם אכזבות רבות, נטישות ופגיעות קשות ביחסי האמון. האמון שלהם במדריך, בעו"ס, בחונך מלווה ו/או במשפחה מלווה, מעורער, ולא פעם הם מכינים עצמם לנטישה הבאה, לאכזבה ולמשבר האמון. תפקידה של המשפחה המלווה לבנות את יחסי האמון והקשרים היציבים, מתוך הבנה שהילד יעמיד אותה במבחנים חוזרים, כדי לבחון עד כמה בני המשפחה מוכנים להכילו, האם בכל מצב ובכל תנאי, ועד כמה הם מוכנים לשאת את תסכוליו.

דרכי מניעה:

1. הכנת המשפחה המלווה לאפשרות קיומם של מצבי מבחן ומתן הסבר על הרקע שלהם באופן כללי.
2. תיאור בפני המשפחה את קשיי הילד במתן אמון על רקע נטישותיו ואכזבותיו.
3. מתן הסבר למשפחה המלווה על חשיבות נכונותה להתמודד ולהכיל את הילד באירוע המבחן; יש להדגיש בפניה שהעמדה במבחן עשויה להיות שלב הכרחי ברכישת אמונו של הילד וקבלת המשפחה על ידו.
4. מתן הסבר למשפחה ששלב ההעמדה במבחן אינו בהכרח שלב ראשוני בקשר עם המשפחה, והוא בהחלט יכול להופיע בהמשך, גם לאחר תקופה ראשונה של הסתגלות טובה.
5. מתן הסבר למשפחה שנכונות המשכית ללא התפשרות בקבלת הילד לביתה עשויה בהחלט להביא להפחתת העמדות במבחן, מתוך התחזקות האמון וההערכה של הילד למשפחה המלווה.
6. קיום מעקב שוטף של העו"ס מול המשפחה המלווה על מנת לזהות התחלה של התנגדות אצל הילד המתארח לקשר, וטיפול במשבר עוד בתחילתו.

התמודדות:

1. ליווי ותמיכה של המשפחה המלווה בהתמודדות עם הקושי שמציג הילד. יש לעזור למשפחה לאבחן אם מדובר באירוע חריג, בהעמדה במבחן או בהתנהגות הנובעת ממניעים אחרים.
2. לעודד את המשפחה לשוחח עם הילד לאחר ההעמדה במבחן ולחזק בו את תחושת השייכות אליה. כמו כן, להדגיש את המחויבות האישית של בני המשפחה בהמשך הליווי שלו לאורך זמן, גם אם אינם מסכימים עם התנהגותו.
3. לסייע בהצבת גבולות לילד.
4. אם האירוע החריג של ההעמדה במבחן חמור, יש לבחון אפשרות של שינוי במינון הליווי – הגעה של המשפחה אחת לשבוע אחה"צ לפעילות עם הילד בפנימייה, ולאחר מכן מחוצה לה, על מנת לבנות שוב את הקשר בהדרגתיות.
5. במקרה שאין כל פיתרון אחר, יש לשקול פסק זמן כדי לאפשר לפנימייה לטפל בילד ובאירוע ולאפשר לילד לעשות חשבון נפש תוך הבהרה שהמשפחה מוכנה להמשיך ולהכילו בהמשך אם יוכיח נכונות כנה להמשיך ולהסתגל למשפחה. בפסק הזמן יש להיפגש עם המשפחה ולבחון עמה את נכונותה לעמוד באירועים העלולים לחזור.

התמודדות עם פערים בסגנון החיים בין המשפחה המלווה למשפחה הביולוגית

פירוט:

"בשידוך" בין ילד החי בפנימייה למשפחה מלווה הנוספת על משפחתו הביולוגית, יקשה על הילד להתמודד ולהשתלב בחיי המשפחה החדשה, היות שהיא שונה בתכלית מכל המוכר לו מהווי החיים שלו. על כן, ייתכנו חיכוכים בשל פערים במגוון תחומים, ולהלן עיקרם:

1. פערי תרבות.
2. פערים הנובעים מרמת החיים השונה.
3. השתייכות מגזרית שונה.

דרכי מניעה:

1. התאמת משפחה שתהיה דומה בסגנון החיים, ככל הניתן, לעולמו המוכר של הילד (משפחה חילונית לילד חילוני ולהפך, התאמת מגזר וכו').
2. במידה ולא ניתן להתאים משפחה דומה:
שיחה עם הילד טרום המפגש - יש להציג בפני הילד את אורח החיים של המשפחה ולכוון אותו לראות בפתירות צורת חיים חדשה / אחרת ולקבל בצורה חיובית את המצב.
שיחה עם המשפחה טרום המפגש עם הילד - יש להציג את השוני בין המשפחות ולתת הדגשים ייחודיים על הילד (סוג אוכל אהוב, בילוי אהוב וכו') כדי ליצור נקודות זכות במשפחה.
3. הכנסה הדרגתית של הילד למשפחה המלווה שתאפשר לו הסתגלות הדרגתית. לאחר הביקור הראשון- הערכת מצב של צוות הפנימייה יחד עם הילד, והפקת לקחים לקראת החופשה הבאה.

התמודדות:

1. עבודה חוזרת ונשנית הן עם הילד והן עם המשפחה לגישור על הפערים ולהכרה בהבדל.
2. יחד עם ההורים המלווים- הגדרת גבולות.
3. במקרים חריגים- לשקול החלפת המשפחה בכזו המתאימה יותר.

קבלת המשפחה הביולוגית

פירוט:

פעמים רבות קיים כעס מצד המשפחה המלווה על המשפחה הביולוגית ועולות תגובות שיפוטיות לגבי ההורות שלהם.

כך קורה, שלעיתים, כאשר הילד מביע נאמנות להוריו הביולוגיים ורוצה לבקר אצלם, מתקשה המשפחה המלווה לקבל את הקשר של הילד עם המשפחה הביולוגית, ובפרט את הביקורים שלו שם.

הבעיה מעצימה כאשר המשפחה הביולוגית משנה את רמת הקשר שלה עם הילד, ובפרט כאשר היא מבקשת להעצים את הקשר עם הילד, דבר שבא באופן טבעי על חשבון הביקורים והקשר עם המשפחה המלווה. השינוי יכול להתעורר עקב קינאה בסיודור, או בעקבות כל שינוי פנימי או חיצוני אחר החל על המשפחה הביולוגית.

יש לציין, שהמשפחה הביולוגית חייבת לתת הסכמתה לעצם הסיודור, והמשפחה המלווה מקבלת מידע ראשוני (תוך חתימה על סודיות) לגבי המשפחה הביולוגית, לפני החלטה סופית על הסיודור הספציפי.

דרכי מניעה:

1. הדרכה מקדימה למשפחה המלווה לגבי מקומה הבלתי מעורער של המשפחה הביולוגית בקרב הילד, גם אם אין הורות מיטיבה דיה.
- הסבר על דינאמיות בחיי המשפחה הביולוגית ועל השפעת דינאמיות זו על טיב הקשר שלה עם הילד, ובעקבות זאת, גם עם המשפחה המלווה.
- הסבר למשפחה כי חשוב להעביר לילד מסר מקבל לגבי הוריו הביולוגיים. מסר מקבל יקל על הילד לקבל גם אותם.
- מעבר לפרטים הראשונים על המשפחה הביולוגית, אותם מוסרים למשפחה המלווה לפני ההחלטה על הסיודור הספציפי, יש לתאר אותה ואת צדדיה החיוביים, ככלי המסייע להכלה וקבלה.
- הימנעות, ברוב המקרים מקשר ישיר צמוד בין המשפחות.

2. שיחות עם הילד בנושא קונפליקט הנאמנויות ולגבי הלגיטימיות של הקשר הכפול (המשפחה המלווה הינה תוספת מעצימה ולא תחליף לקשר עם המשפחה הביולוגית).
- עידוד הילד כי הוא יכול לספר על משפחתו הביולוגית ועל דברים שהוא אוהב בה גם למשפחה המלווה; תדריך המשפחה המלווה לקבל אמירות אלו.
3. שיחות עם המשפחות הביולוגיות, בשיתוף עם המחלקה לשירותים חברתיים, לגבי יתרונות הסידור עבור ילדם ועיבוד חששות הנגזרים מהאיום על מקומם כהורים. עדכונם לגבי המשפחה שהותאמה לילד עם ההחלטה על הסידור, ושיתופם בפרטים הרלוונטיים לגבי משפחה זו.
4. לשקול האם (ומתי) מתאים להכיר בין המשפחה המלווה והמשפחה הביולוגית, ככלי להפשרה ולצמצום הקונפליקט של הילד, לצורך קבלה אמיתית של שני הצדדים.

התמודדות:

- ✓ שיחות של גישור עם המשפחה המלווה, הילד והמשפחה הביולוגית.
- ✓ מעקב צמוד של העו"ס ומתן מקום לקושי.
- ✓ במידת הצורך, הגדרה מחודשת של גבולות הקשר.

התמודדות המשפחה הביולוגית עם יציאת הילד למשפחה מלווה

פירוט:

במרבית המקרים, גם כאשר ילד יוצא למשפחה מלווה, נשמר הקשר שלו עם משפחתו הביולוגית. למרות שתדירות הקשר בפועל יכולה להיות נמוכה, המשפחה הביולוגית ממשיכה להיות משמעותית מאוד בעבורו, ולכן הצלחת הליווי ויכולת הילד לקבל את המשפחה המלווה תלויות גם בכך שהמשפחה הביולוגית לא תשדר לו התנגדות לליווי, ואף תיתן את ברכת הדרך. התנגדות המשפחה הביולוגית יכולה לנבוע מהתחושה שהמשפחה המלווה וגורמי הרווחה (לעיתים המשפחה הביולוגית לא עושה הפרדה בין השניים) לוקחים ממנה את הילד, או מתוך תחושת תחרות ופחד שהילד יאהב יותר את המשפחה המלווה ולא ירצה יותר במשפחתו הביולוגית. יש ולעיתים המשפחה הביולוגית לא מתנגדת לליווי, אבל מעוניינת לדעת מי הם האנשים הזרים אשר בנם או בתם שוהים אצלם בחופשות.

דרכי מניעה:

1. כאשר עולה הצורך במציאת משפחה מלווה, יש להעלות זאת בפני המשפחה הביולוגית. במקרים בהם היוזמה לכך אינה של המשפחה הביולוגית, כדאי שהעלאת הנושא תיעשה על ידי עו"ס המשפחה בקהילה, תוך הדגשה כי לא מדובר בהחלטה של הפנימייה. יש להדגיש בפני המשפחה הביולוגית, כי המשפחה המלווה לא מחליפה את המשפחה הביולוגית, ושהיא תמיד תישאר משפחתו של הילד ושהקשר בינם לבין הילד עתיד להישמר.
2. משנמצאה משפחה מלווה, יש לעדכן על כך את המשפחה הביולוגית, במקביל לעדכון הילד, זאת, בין היתר, על מנת שלא ייראה הדבר כאילו נעשים דברים מאחורי גבם. יש לפרט את התהליך שעומד לקרות ולעדכן שוב את המשפחה לפני יציאת הילד לסוף השבוע הראשון.

3. יש לתת למשפחה הביולוגית פרטים בסיסיים על המשפחה המלווה, בהתאם לסקרנות שהיא מגלה בנושא (שמות ההורים, מקצוע, עיר). בשלב זה לא רצוי לתת את כתובת המשפחה המלווה, ויש להסביר בכנות, אך ברגישות, את הרציונאל לכך.

4. במידה והמשפחה הביולוגית מביעה רצון לפגוש את המשפחה המלווה, יש לאפשר זאת, במיוחד לאחר שהליווי הופך לדבר קבוע (לאחר שלב ההיכרות של המשפחה המלווה ושל הילד). הפגישה תתקיים בפנימייה, בתיווך עו"ס הפנימייה או איש צוות אחר. לפגישה יש להכין הן את המשפחה הביולוגית והן את המשפחה המלווה, וליידע אותן מה מותר ומה אסור להן לשאול או לומר זו לזו. במקרים בהם מביעה המשפחה הביולוגית תוקפנות רבה כלפי המשפחה המלווה, טרם הפגישה, אין לקיים פגישה זו, גם לא בתיווך, על מנת להגן על המשפחה המלווה.

5. יש פעמים בהן המשפחה הביולוגית לא רק שאינה מתנגדת לליווי, אלא אף מעוניינת שהמשפחה המלווה תעזור גם לה בהתמודדות עם הקשיים בחייה. לפיכך, חשוב להגדיר הן עם המשפחה הביולוגית והן עם המשפחה המלווה את גבולות הקשר, כולל האם תינתן למשפחה הביולוגית הכתובת של המשפחה המלווה.

במקרים של חופשות ארוכות בהן הילד עובר מבית משפחתו הביולוגית לבית המשפחה המלווה (או להפך), יש לקבוע מה יהיה המקום ממנו ילקח הילד, והאם תתאפשר פגישה בין המשפחה הביולוגית למשפחה המלווה בנקודה זו. הערה: לעיתים, הגם שהמשפחה המלווה יכולה להגיע לבית המשפחה הביולוגית לקחת או להחזיר את הילד, עדיף שכל משפחה, המלווה או הביולוגית, תביא בעצמה את הילד לפנימייה, זאת על מנת ליצור מרווח מסוים בזמנים ולמנוע פגישה בין המשפחה הביולוגית למלווה, כמו כן, כדי ליצור "פסק זמן" לילד במעבר בין המשפחות.

בחופשות, כאשר הילד עובר בין שתי המשפחות, עדיף, במידת האפשר, שישהה קודם אצל המשפחה המלווה, ואז יעבור לביתו (כי מעבר הפוך קשה רגשית).

התמודדות:

1. אם למרות כל ההכנה שקיבלה, עדיין לאחר שהליווי החל, מביעה המשפחה הביולוגית התנגדות למשפחה המלווה, יש להזמין אותה שוב לשיחה בפנימייה או לעו"ס המשפחה בקהילה (או לקיים שיחה משותפת של שני הגופים עם המשפחה הביולוגית) ולנסות להסביר לה שוב, כי ההחלטה על הליווי אינה קשורה למשפחה המלווה עצמה וכיצד הצבת הילד בקונפליקט בין המשפחות פוגעת בו. במקרים מסוימים כדאי לבקש מעו"ס המשפחה לעגן את יציאת הילד למשפחה המלווה בצו בית משפט.
2. במקרים בהם ידוע לנו כי המשפחה הביולוגית ממשיכה להתנגד למשפחה המלווה, יש לדבר עם הילד ולראות כיצד הדבר משפיע עליו ועל רצונו בליווי. במקרים מסוימים ניתן לנסות ולתת הסבר לדברים – כמו למשל, שמשפחתו לא רוצה שילך למשפחה מלווה כי היא אוהבת אותו, אבל הוא אינו יכול לצאת הביתה, ולפרט את הסיבות.
3. יש גם לעדכן את המשפחה המלווה בהתנגדות המשפחה הביולוגית, אם כי בצורה מעודנת (ללא הצפת אינפורמציה שתעלה את חרדתם), זאת על מנת שתבין את המצב בו נמצא הילד.

תחרות בין המשפחה המלווה לצוות הפנימייה וקושי הדדי בנתינת אמן

פירוט:

ילד החי בפנימייה, הגם שהוא יוצא למשפחה מלווה, נמצא, למעשה, רוב הזמן בפנימייה ומטופל על ידי הצוות שנקשר אליו ודואג לו. מן הצד השני, נמצאת המשפחה המלווה, אשר נתקלת, בדרך כלל לראשונה, במציאות של חיים בפנימייה השונה מחייה. עם זאת, המשפחה מעוניינת ביצירת קשר חזק עם הילד המתארח ורוצה להוות מקום מרכזי בחייו (הדבר מודגש כאשר הליווי מגיע מתוך "פנטזיית אימוץ והצלה"). כתוצאה מכך, נוצרת לעיתים תחרות סמויה או גלויה בין צוות הפנימייה והמשפחה המלווה על תשומת הלב והאהבה של הילד. בנוסף, לעיתים כחלק מהתחרות, שני הצדדים מתקשים לתת אמן בכך שהצד השני מטפל בילד בצורה מיטבית, ועולה ביקורת הן מצוות הפנימייה על המשפחה המלווה, והן מהמשפחה המלווה על הטיפול שהילד מקבל בפנימייה. התוצאה היא שהילד נקלע לתוך קונפליקט נאמנויות המזכיר את הקונפליקטים העולים בין משפחה ביולוגית לפנימייה או בין הורים גרושים.

דרכי מניעה:

1. בעת תהליך הקליטה של המשפחה המלווה, יש להגדיר את התפקיד שלה (אילו תחומים באחריותה ואיזה לא), ולהכין אותה לקושי שבחלקיות התפקיד שלה בחיי הילד.
2. יש לקיים מפגשים שוטפים (תחילה אחת לחודש, לאחר מכן בתדירות פחותה), בין הצוות החינוכי להורים המלווים, בליווי העו"ס, ליצירת דרכים לשיתוף ובניית אמן.
3. לתת הסבר הן למשפחה המלווה והן לצוות החינוכי, על אפשרות של התפתחות תחרות וקושי ביצירת אמן בהתנהלות הפנימייה/המשפחה המלווה כלפי הילד, ועל בניית דרכי תקשורת להתמודדות.
4. על מעקב העו"ס מול המשפחה ומול הצוות החינוכי לאיתור מוקדי קושי בהקשר זה וטיפול בהם עוד בראשיתם.
5. אין להפעיל סנקציות של איום כלפי הילד באי יציאה למשפחה המלווה.

התמודדות:

1. התערבות הצוות הטיפולי בעתות משבר (רצוי בראשיתן).
2. קיום מפגש נפרד הן עם המשפחה המלווה והן עם הצוות החינוכי לשמיעה והכלה של הביקורת, התסכול והחששות. לאחר מכן רצוי לנסות להרחיב את היכולת לראות את הדברים מנקודת המבט של הצד השני. יש להביא את הצדדים להבנה כיצד התחרות פוגעת בילד (לתת דוגמה של מאבק בין הורים גרושים).
3. אחרי פגישות ההכנה עם כל צד בנפרד, יש לקיים מפגש משותף לגישור בין הצדדים, בו גם צוות הפנימייה וגם המשפחה המלווה יוכלו לומר את תחושותיהם בצורה מכבדת ובאווירה מכילה.
4. במצבי תחרות קיצוניים ובמידה ושלב הגישור לא צלח, ניתן להיעזר בגורמי הנהלה ובסמכותם על מנת לפתור את הקונפליקט (במיוחד כשיש מחלוקת לגבי תחומי התערבות של כל אחד מהצדדים בחיי הילד).

ביקורת של המשפחה המלווה על צוות הפנימייה לגבי הטיפול בילד

פירוט:

לעיתים המשפחה המלווה מביעה חוסר שביעות רצון מהטיפול בילד במסגרת הפנימייה. הביקורת יכולה להיות על כך שהילד הגיע אליה לסוף שבוע בלי כל הציוד הנדרש, או על כך שעדיין לא עבר אבחון אצל הפסיכולוג, או ביקורת כלפי החלטות חינוכיות/טיפוליות אחרות של צוות הפנימייה. כלומר, הביקורת יכולה להיות מוצדקת ולהצביע על ליקויים בתפקוד הצוות, או לנבוע מהקשר הרגשי שנוצר בין המשפחה המלווה לילד (ראה סעיף 14) או מחוסר הכרות של התכנית הטיפולית והחינוכית של הילד בפנימייה. צוות הפנימייה, שאילו מופנית הביקורת, מתקשה לעיתים להכיל את חוסר שביעות הרצון של המשפחה המלווה. כתוצאה מכך, הקשר בין המשפחה המלווה לבין צוות הפנימייה עלול להיפגע.

דרכי מניעה:

1. בתחילת הקשר עם המשפחה המלווה - מתן הסבר מקיף על הפנימייה כארגון גדול בעל כללים ונהלים שונים לעיתים ממה שנהוג במשפחה. יש לומר, כי על אף שבפנימייה צוות טיפולי וחינוכי מסור, ייתכנו טעויות/"פאשלות" ("אורח רגע-רואה כל פגע"). בנוסף, יש להסביר למשפחה כי ייתכן שהתכנית הטיפולית והחינוכית של הילד שיתארח אצלה, לא תהלום במדויק את מה שהייתה רוצה שהילד יקבל.
2. מתן לגיטימיות לביקורת בונה מצד המשפחה המלווה.
3. בהכרות עם המשפחה המלווה, יש להגדיר את העובדת הסוציאלית של הילד בפנימייה כאשת הקשר, אליה תופנה הביקורת.

4. מתן הסבר למשפחה המלווה שבמידה וקיימת ביקורת, יש לומר אותה לצוות בלבד, וכי אם היא מגיעה למצב שאינה סומכת על צוות הפנימייה והחלטותיו, הדבר יעבור במודע או שלא במודע אל הילד, דבר שישים אותו באמצע קונפליקט קשה.
5. מתן הדרכה של צוות הפנימייה בדבר הלגיטימיות של ביקורת מצד המשפחה המלווה.

התמודדות:

1. במידה והביקורת הינה תכופה, יש להגדיל את מינון המפגשים של העו"ס עם המשפחה המלווה.
2. כאשר המשפחה המלווה משמיעה ביקורת, צוות הפנימייה ינסה להקשיב ללא שיפוטיות. אם מדובר בתלונה קונקרטית, יש לתת מענה מיידי (תיקון, התנצלות..), ובכל מקרה להכיל, פחות להתייחס לפרטים (אם יש מחלוקת) ויותר לכוונות הטובות שנמצאות מאחורי הביקורת.
3. הדרכה של הצוות כלפיו מופנית הביקורת, על ידי העו"ס. בהדרכה יוכל הצוות לעבד את הפגיעה או הכעס שעלולים להתעורר כתגובה לביקורת.

התמודדות המשפחה המלווה עם הסביבה הקרובה

(משפחה מורחבת / קהילה)

פירוט:

כאשר משפחה לוקחת על עצמה להיות משפחה מלווה, היא מכניסה את הילד לחייה בכל האספקטים, כולל חיי הקהילה והמשפחה המורחבת. המשפחה המלווה עלולה להיתקל בסביבה שאינה מקבלת את הילד, בשל התנהגותו או בשל דעות קדומות שונות, וכתוצאה מכך מתרחקת מהמשפחה עצמה. ייתכנו גם מצבים שהמשפחה אינה יודעת כיצד לנהוג בילד הנוסף, ועדיין לא הכילה כי מדובר בבן משפחה.

דרכי מניעה:

1. טרם הליווי – יש לוודא כי המשפחה מודעת לחשיבות המעורבות של הסביבה ולאפשרות של התרחקות מצד הסובבים אותה ומוכנה להתמודדות שכזו.
2. עם תחילת הליווי – יש להדריך את הילד בכללי ההתנהגות בסביבת המשפחה, ולהסביר לו כי הסביבה הקרובה היא חלק משמעותי מהמשפחה במהלך השהות.
3. עם תחילת הליווי – יש להכין מראש את המשפחה המורחבת, להתייחס אל הילד כבן משפחה.
4. להכיר ולחבר באופן הדרגתי את הילד לקהילה הסובבת את המשפחה.

התמודדות:

במידה ומתעוררות בעיות, יש לדון בהן עם המשפחה והילד ולהציע התערבות של הקהילה או המשפחה המורחבת.

הוויתורים שהמשפחה צריכה לעשות

פירוט:

משפחות ההופכות למשפחות מלוות צריכות לתת הרבה מעצמן. פעמים רבות, הן אינן מודעות לגודל הוויתור הנדרש מהן או מתקשות להכיר בהיקפו. ויתורים אלו באים לידי ביטוי בהיבטים רבים של החיים, לרבות: זמן, פניות, התמדה - גם כאשר לא נוח, חוסר בפרטיות, ועוד.

דרכי מניעה:

1. בראיונות עם המשפחה המועמדת לליווי חשוב לדבר על נושא הוויתורים שהמשפחה תצטרך לעשות.
2. לבדוק עם בני המשפחה מה הם הוויתורים שיהיה להם קשה לעשות. דבר זה יסייע לנו בבחינת ההתאמה של המשפחה לילד ספציפי, אם בכלל המשפחה מתאימה.
3. לבדוק עם בני המשפחה כיצד לאורך חייהם הם התמודדו עם ויתורים שונים. כך נזהה את דפוסי ההתמודדות, את היכולות, את הכוחות ואת הקשיים הצפויים. בכל מקרה, אנו צריכים להגדיר קווים אדומים; לא נוכל לקבל משפחות שמראות קושי בולט לבצע ויתורים בנושאים שהם חשובים וקריטיים לנו.

התמודדות:

כאשר כבר קיימת בעיה בפועל, נדרשת התערבות טיפולית הכוללת משא ומתן עם המשפחה ועזרה של הצוות בפיתרון הבעיות שעולות לאורך התהליך. נדרשת הקשבה לצרכים המשתנים של המשפחה, תוך חיפוש פשרה (גמישות בחשיבה), וחיפוש דרכים כיצד ניתן לסייע למשפחה המתקשה.

התמודדות עם חזרת הילד לפנימייה בסיומה של חופשה

(סופי שבוע או חגים)

פירוט:

ישנם ילדים המתקשים לחזור מבית המשפחה המלווה לפנימייה בתום החופשות. הפרידה יכולה להיות מלווה בבכי של הילד ובשאלות כמו: "למה אני לא יכול להישאר אצלכם?" או במשפטים כואבים, כגון: "רע לי בפנימייה, אני לא מוכן לחזור לשם". התמודדות עם פרידה מסוג זה עלולה להקשות ולהציף רגשית את המשפחה המלווה, ולהשאיר תחושה לא טובה אצל הילד ואצל המשפחה לאחר כל חופשה.

דרכי מניעה:

1. לפני התחלת הליווי של הילד אצל המשפחה המלווה, יש לתאר בפני הילד והמשפחה את המועדים של הליווי, מתי הליווי מתחיל ובאיזה יום ושעה הילד צריך לחזור לפנימייה.
 2. מומלץ לברר מה הציפיות של הילד בנוגע לליווי, ולבדוק פנטזיות לגבי אומנה או אימוץ. לשוחח על גבולות הליווי, להבהיר כי המשפחה המלווה איננה תחליף להורים או לפנימייה.
 3. הימנעות מרחמים בעת פרידה מהילד; מעצים את הקושי.
 4. כאשר מדובר בילדים צעירים, כדאי להכין את המשפחה המלווה לאפשרות של פרידה קשה בסיום סוף שבוע של ליווי. עם הגעת הילד בסוף השבוע, רצוי לומר לילד משפט כמו: "איזה כיף, אתה איתנו עד מוצאי-שבת", ולקראת סיום האירוח, כדאי לציין מתי ייפגשו שוב. בהדרגה עם המשך תהליך הליווי, תהיה הפחתה בעוצמת הקושי להיפרד.
- יש להסביר למשפחה המלווה, שלילדים אלה יש קושי בפרידה ורצון למצוא חן בעיני מי שנמצא עמו כרגע, על ידי השחרת הצד השני (הפנימייה), ושאם ילד אומר שרע לו בפנימייה יש צורך לבדוק זאת, אבל להימנע מהזדהות עמו.

התמודדות:

1. כאשר הילד מתקשה להיפרד, כדאי לשקף את מה שהוא מרגיש - "אני רואה שלא קל לך להיפרד". לומר לו שגם למשפחה קשה להיפרד, אך אין ברירה הוא צריך לחזור, המדריכה מחכה לו בקבוצה, הילדים סקרנים לשמוע מה עשה בחופשה, ולציין מתי יבקר שוב (ניתן לומר שיתקשרו אח"כ לשמוע איך הוא הסתדר ומתכונן לשינה).
2. אם מדובר בילד קטן, ניתן להשאיל לו חפץ (צעצוע, תמונה) שהוא אוהב מבית המשפחה המלווה שייקח איתו לקבוצה, עד לפעם הבאה שיגיע (אובייקט מעבר).
3. בשיחה של העו"ס עם המשפחה המלווה, יש להכיל את הקושי של המשפחה ולהפחית תחושות אשמה של ההורים המלווים.

ליווי בתקופת ההתבגרות

פירוט:

תקופת ההתבגרות הינה, מטבעה, תקופה שיכולה להיות לא קלה לכל מתבגר והוריו. ישנם מספר קשיים הבאים לידי ביטוי בליווי דווקא בתקופת ההתבגרות. קשיים אלה נובעים מ:

1. קונפליקטים סביב יחסים עם דמויות הוריות ועם סמכות (קריאת תיגר על עולם המבוגרים).
2. קונפליקטים סביב היכולת להתחייב (בסוף התקופה ישנה התחייבות לצבא/מקצוע וכו').
3. קונפליקטים סביב רצון לעצמאות ונבדלות, כאשר המשפחה המלווה מסמלת את התלות.
4. קונפליקטים סביב גיבוש ההערכה העצמית (איך אני נראה? מה חושבים/יודעים עלי?).
5. קונפליקטים סביב מיניות (מערכת יחסים עם ילדים במשפחה מלווה ממגדר הפוך).
6. חיזוק הנשאב מקבוצת השווים (החברים מהפנימייה/מסגרת באותו הגיל).
7. באוכלוסיות טיפוליות: תקופה ארוכה של פיזור זהות המאופיינת בתלות נמוכה בהורים (בשל בעיות בקשר) ותלות גבוהה בחברים, אוריינטציה א-חברתית גבוהה ויכולת נמוכה לעמוד בלחץ חברתי. קשיים אלו יכולים להביא לידי משבר בליווי.

דרכי מניעה:

1. במידת האפשר - המשך קשר קיים ולא החלפת משפחה (היכרות מוקדמת של הצדדים המביאה לאמון).
2. הכנת העו"ס האחראי בפנימייה את שני הצדדים - הילד והמשפחה המלווה - לקשיים הצפויים עם הכניסה לגיל ההתבגרות ובמהלכה.
3. מערך תמיכה מוגבר למתבגר, הכולל הן התערבות סמכותית והן התערבות רגשית.
4. במידת האפשר - תמיכה במתבגרים בקבוצת תמיכה משותפת העוסקת בפעילות משותפת חווייתית, תוך נגיעה בדילמות.
5. מערך תמיכה מוגבר להורים - במידת ההתאמה - קבוצת תמיכה של משפחות. רגישות לבעיות מיניות כתוצאה ממבנה המשפחה המלווה וגיל ילדיה.

התמודדות:

כאשר מתעורר קושי - דיון פתוח בבעיות, "על השולחן"; מינוף כהזדמנות לצמיחה. התייחסות לליווי לאו דווקא כפיתרון להיעדר עורף משפחתי, אלא ככלי המסייע להתמודדות עם הדילמות והתפתחות/ התבגרות מתוכן.

הצורך בהעסקה אקטיבית של הילד

פירוט:

הרבה מהילדים החיים בפנימיות לא יודעים להעסיק את עצמם; הפנימייה מטבעה, כוללת סדר יום עמוס ומונחה, ורק פעמים מועטות יש לילד מקום להחליט מה הוא עושה בעצמו. יתר על כן, בפנימייה יש תמיד ילדים נוספים, בני אותו גיל, היכולים לשמש לילד לחברה. ילדים אלו אינם מפתחים, על פי רוב, מיומנויות להעסקה עצמית, הן בגלל הרגלי המסגרת, הן בגלל היעדר פניות רגשית, וכן היות שלא מעט מהם בעלי הפרעות קשב. בבתים המלווים המציאות שונה, ועל כן ההורים מוצאים את עצמם נדרשים לייצר "פתרונות תעסוקתיים". הדבר נכון בסופי שבוע בכלל, אך מתעצם בחופשות ארוכות (חגים והחופש הגדול).

דרכי מניעה:

1. הצגת סדר היום של המסגרת בפני המשפחה המלווה, לפני וכחלק מההחלטה על הסכמתם להפוך למשפחה מלווה. התאמת המקצב של המשפחה והילד זה לזה.
2. שיחה עם המשפחה המלווה לגבי סדר היום שלה, ותיאום ציפיות עמם ועם הילד, לגבי סדר יום אפשרי, וגבולות החופש. הדרכת המשפחה ללמד את הילד באופן הדרגתי איך להעסיק את עצמו: בשלב ראשון על ידי מתן חלופות ובהמשך בחירה עצמית. גיוון העיסוק - עיסוק עצמי, עיסוק עם האחים במשפחה המלווה, עיסוק משותף כמשפחה, ועוד.
3. עבודה של צוות הפנימייה עם הילדים על פיתוח המיומנות לעיסוק עצמי, כהכנה ותמיכה במשפחה.

4. היעזרות בטלוויזיה ובמחשב ככלים מסייעים (יש לזכור לשים גבולות).
5. היעזרות במשאבי הקהילה (ספרייה, פארקים, חוגים, פעילויות פנאי לחופשה).
על צוות הפנימייה למצוא את הפעילויות האפשריות המתאימות לילד בקהילה.
6. הכנת תכנית מפורטת למשפחה לגבי דרכי תעסוקה אפשריות. מעת לעת, התאמת סדר היום לצרכים המתפתחים (גיל ותחביבים; מצב נפשי) ולמיומנויות שבתקווה נרכשות.
7. מתן אפשרות למשפחה, כאשר הפנימייה פתוחה ממילא (מקיימת קבוצות חופש) והילדים מתארחים במרחק לא גדול, להביא את הילדים בשעות הבוקר לפנימייה, כקייטנה.

התמודדות:

- הבנת מקור הבעיה: האם הבעיה קשורה בחסר במיומנות, במצב נפשי זמני או בהתפתחות גילאית?
אם חסר במיומנות:
- א) דגש ועזרה של צוות הפנימייה לפיתוח המיומנות גם במסגרת הפנימייה.
 - ב) הקפדה על הצעת תכניות מפורטות להעברת הזמן.
אם מצב נפשי:
 - א) הצפת גורם הבעיה בפני המשפחה, כדי שיקל עליה להבין ולהכיל את הילד, ולאוו דווקא להציע לו פתרונות תעסוקתיים.
 - ב) התאמת סוג הפעילויות למצב הנפשי הנתון; גמישות.
אם התפתחות גילאית:
הדרכת ההורים לגבי סוגי העסקה חדשים המתאימים לשלב ההתפתחותי.

התמודדות עם בעיות התנהגותיות ורגשיות

פירוט:

ילד עם בעיות התנהגותיות ורגשיות עלול להקשות על המשפחה המלווה להכילו ולהתקשר אליו לאורך זמן. לעיתים קרובות, בעיות הילד נמשכות זמן רב בעוצמות שונות ועולים קשיי הסתגלות מתמשכים למשפחה. בעיות ההתנהגות והבעיות הרגשיות עלולות לשבש את מהלך החיים הרגיל של המשפחה, ואפילו להביא אותה למצבים של חוסר אונים והרמת ידיים, והן מקשות גם על ילדי המשפחה, שעלולים להגיב בהתנהגויות לא מקובלות על ההורים. למשפחה המלווה אין כלים מקצועיים, והיא אף איננה אמורה להפעיל כלי ענישה. הכלים שבידה הינם סובלנות, קבלה, אכפתיות ונתינה. אם תתמיד בהם, למרות הקשיים, סביר שהקשיים יפחתו.

דרכי מניעה:

1. יש לבחון באופן מדויק עד כמה הילד במצב התנהגותי ורגשי שיאפשר למשפחה המלווה להכילו לאורך זמן, ולאילו טווחי זמן בחופשות.
2. יש לבחון עד כמה המשפחה המלווה יכולה להכיל התנהגויות חריגות לאורך זמן.
3. יש לתאר ולא להסתיר או למזער בפני המשפחה המלווה את ההתנהגויות הבעייתיות שעלולות להופיע.
4. יש לתאר ולהנחות מראש לגבי מענים אפשריים שהמשפחה יכולה להפעיל או להתאים במצבים בעייתיים ייחודיים של הילד.
5. יש להכין ולהדריך את המשפחה כאשר הילד מקבל טיפולים תרופתיים, ולהנחות את הילד בדבר ההכרח בהמשך לקיחת התרופות.
6. יש להכין את הילד לגבי המותר והאסור בבית משפחה מלווה.

7. יש להכין את המשפחה לגבי סדר היום - העסקה והפעלה של הילד עם ילדי המשפחה האחרים בבית ובקהילה.
8. יש להגמיש את ביקורי המעקב והייעוץ במשפחה המלווה או להגביר את תדירותם בחופשות ארוכות, לשם זיהוי בעיות.
9. קשר של העו"ס עם המשפחה המלווה לאחר כל חופשה (אפשר טלפוני), על מנת לזהות התחלה של בעיות התנהגות, ולהדריך את המשפחה המלווה כיצד להתמודד איתן. הדבר נותן גם למשפחה המלווה תחושה שהיא אינה לבד בהתמודדות עם הילד.

התמודדות:

1. יש לאפשר נגישות טלפונית מיידית במצבי משבר.
2. יש לאפשר קליטת הילד באופן זמני בפנימייה, ליצירת מצבי רגיעה למשפחה בחופשות ארוכות.
3. יש לבדוק עם המשפחה את האירוע/הגורם שהביא להתנהגות החריגה ולנסות לשנות את ההיערכות בהמשך.
4. יש לבדוק עם הילד מה גרם להתנהגותו ולנסות לקיים שיחה משולבת עם המשפחה או להדריכה.
5. יש לבחון עם המשפחה לאחר האירוע החריג את מוכנותה להמשיך להשקיע ולהתמיד בהכלת הקשיים ועד כמה הם מתחילים להציב קווים אדומים לסיום (היערכות מוקדמת תשפר את הליכי סיום והפרידה).
6. יש לבחון אם מתקיימות הנחיות מוקדמות שהועברו למשפחה (בדבר הרטבה, קשיי שינה, דרכי הרגעה, הקפדה על תרופות, הימנעות מהגמשת יתר ביציאות מחוץ לבית או מנוקשות יתר בכללי ההתנהגות).

התמודדות ילדי המשפחה המלווה במצבי משבר של הילד המתארח

פירוט:

חניכי פנימייה השוהים בבית משפחה מלווה עשויים להעמיד את המשפחה באתגרים שונים, לעיתים מתוך מצוקה או קושי אישי בשל השינוי בהרגלים או קשיי הסתגלות, ולעיתים מתוך בחינת יכולת הקבלה של המשפחה. קשיים אלו יכולים להתבטא באופנים שונים; במקרה החמור ביותר - בניסיון אובדני, ובמקרים פחות מסכני חיים אך עדיין קשים להתמודדות, בכניסה לדיכאון, התכנסות עצמית ומצבי בלבול, מתח וחרדה המשפיעים בצורה ישירה על הילדים.

דרכי מניעה:

1. מול ההורים - הכנת ההורים המלווים לכך שייתכן שילדיהם ייחשפו לתכנים שילדים "רגילים" אינם נחשפים אליהם. להציג מצבי משבר אפשריים ולהדגיש את ליווי הפנימייה להם ולילדיהם במקרים אלו.
2. מול ילדי המשפחה - לקראת קבלת הילד לליווי, חשוב מאוד לשתף את הילדים ולבחון האם הם מעוניינים להתגייס למטרה. יש להסביר להם, בהתאם לרמתם, שהילד המדובר מתמודד עם קושי כרגע ושהמצב מצריך התגייסות ותשומת לב מיוחדת. מעבר לכך, חשוב לחזור ולומר שאם יש קושי או בעיה, או אם הם מרגישים שזה קשה מדי בעבורם, עליהם לשתף את ההורים. ההורים יכולים לתת לילדים דוגמאות שונות כיצד הילד עלול להתנהג, וכך להכין אותם טוב יותר לקראתו. חשוב שההורים ידגישו לילדים שמקומם תמיד נשמר וגם אם יראה שבזמן הליווי הם מקדישים תשומת לב רבה לילד המתארח, עדיין המקום שלהם ראשון במעלה. המסר העיקרי הוא שממעשה טוב לא מפסידים. אם כך, רצוי להעניק לילדים משוב חיובי בעידוד ובמילים חמות. אחרי ימים של התמודדות כדאי לצאת לבילוי משפחתי משותף, או לתת לילדים משהו שישמח אותם.

3. מול הילד המתארח - הגדרת גבולות. חשוב להעניק לאורח מרחב ויחס מכבד, אך גם להסביר לו את גבולות הבית. כאשר יש פערים בין המצוי אצל הילד לבין כללי הבית, יש מקום להגמיש את הגבולות עבורו אך לא לוותר על הכללים לגמרי. כך הילד יחוש חלק מהמשפחה וילדי המשפחה לא יתבלבלו מדי. כאשר יש שינוי בצורת ההתנהלות בבית, רצוי להסביר לילדי המשפחה שהדבר נעשה מתוך מחשבה ורגישות ולא מחוסר ברירה.

התמודדות:

1. כדי להצליח להתמודד עם הדברים ולפעול באופן היותר נכון, המשפחה צריכה לקבל ליווי של איש מקצוע אשר יהיה זמין גם בזמן החופשה. התחושה שהם לא לבד והליווי עצמו מסייעים מאוד ומאפשרים מרחב פעולה מתוך חשיבה משותפת.
2. לאחר דיווח על אקט התנהגותי חריג בעת הליווי, יש להזמין את המשפחה המלווה, כולל ילדיה, לשיחה, בכדי לסייע להם לעבד את הדברים ולהתמודד עמם. יש להעביר למשפחה מסר מרכזי לפיו ממעשה טוב לא מפסידים. אם כך, רצוי להעניק לילדים משוב חיובי בעידוד ובמילים חמות וגם באמצעות חיבוק או נשיקה. אחרי ימים של התמודדות כדאי לצאת לבילוי משפחתי משותף או לתת לילדים משהו שישמח אותם.

התנגדות של הילדים הביולוגים תוך כדי הליווי

פירוט:

בעת בדיקת התאמת המשפחה להיות משפחה מלווה באופן כללי ולילד ספציפי, נעשית בדיקה גם לגבי התאמתם של הילדים הביולוגיים לליווי ועמדותיהם. למרות זאת, לעיתים קרובות תוך כדי הליווי עולים קשיים המביאים להתנגדות של הילדים הביולוגים להמשך הליווי. המשפחה המלווה מוצאת את עצמה קרועה בין מחויבותה לילד המתארח לבין הלחץ שמפעילים ילדיה. בדרך כלל ירגיש הילד המתארח את ההתנגדות מהילדים עצמם, והדבר עלול להביא לסיום הליווי.

דרכי מניעה:

לפני הליווי:

1. על העו"ס שקולטת את המשפחה המלווה להכין את הילדים הביולוגיים לקראת קבלת הילד לליווי. במפגש, או במספר מפגשים לפני הליווי, יש לבדוק את הציפיות, החששות והקשיים שהילדים חושבים שעלולים לעלות. כמו כן, על העו"ס להכין את הילדים לקשיים נפוצים בהם עלולים הילדים הביולוגיים להתקל, וכן להציע דרכים להתמודדות.
2. על העו"ס להכין את ההורים המלווים לכך, שלמרות שכרגע ילדיהם נותנים את ברכתם לליווי, הם עלולים להתקל בהמשך בקשיים שיובילו להתנגדותם לו. יש להעלות את אותם קשיים שכיחים שמעלים בשיחה עם הילדים. חשוב להזכיר ההורים שההחלטה על הליווי היא מחויבות שהם (ההורים) לוקחים על עצמם, וכך עליהם להציג זאת לילדים. יחד עם זאת, יש להדגיש כי יינתן סיוע שוטף על ידי הפנימייה להתמודדות עם הקשיים שיעלו.

תוך כדי הליווי:

ליווי של הצוות הטיפולי את הילדים במשפחה המלווה על ידי פגישות קבועות אחת לרבעון. במקביל ליווי ההורים, בכדי להכיןם להבנת דינאמיקה אפשרית של פיתוח התנגדות של הילדים לליווי, איתור מוקדם של רמזים המנבאים קושי מסוג זה ודרכים להתמודדות עם הקשיים האלה (כולל עירוב העו"ס).
רמזים אפשריים:

1. ריבוי מריבות עם הילד המתארח.
2. תלונות הילדים המלווים לקראת בוא הילד המתארח.
3. ביטויים של אי שביעות רצון.
4. התנכלויות לילד המתארח.
5. תחרות על תשומת לב ההורה ותלונות על כך שהוא מקדיש יותר תשומת לב לילד המתארח.
6. acting out של הילדים הביולוגים או הילד המתארח.
7. דרישה מפורשת לקיצור משך הליווי או הפסקתו.
8. בחירה של הילד הביולוגי לצמצם נוכחותו בבית, בתירוצים שונים, דווקא בזמן שהילד המתארח נוכח בבית.

התמודדות:

1. מפגש של העו"ס עם ילדי המשפחה המלווה – כל אחד לחוד ולאחר מכן ביחד, על מנת להבין אם יש אצלו/אצלם מוקד קושי.
2. התייחסות ספציפית למקור ההתנגדות: הבנת מוקדי הקושי וחשיבה משותפת (עו"ס, ילד ממשפחה מלווה והורה מלווה) לאיתור דרכי התמודדות (לנסות לשאול את הילד "מה יכול לעזור לך להמשיך בליווי?").
3. מפגש העו"ס עם ההורים המלווים, כדי לראות כיצד הם מבינים ומתייחסים להתנגדות, וכן על מנת לחשוב עמם על דרכי התמודדות.

4. עבודה עם הילד המתארח בהקשר לתכנים שעלו. העבודה יכולה להיעשות על ידי העו"ס המטפל, הצוות החינוכי או כל גורם אחר עפ"י שיקול הדעת המקצועי של העו"ס.
5. במידת הצורך, יוחלט על התערבות משותפת של העו"ס עם הילד המתארח, הילדים המלווים ו/או ההורים המלווים.
6. חשיבה יצירתית לתגבור פעולות מהנות לחיזוק הקשר בין הילדים.
7. לפי מידת ההתנגדות והתנאים בפועל, יש לשקול צמצום זמני של שהיית המתארח המשפחה המלווה.
8. מעקב שוטף של העו"ס אל מול הילדים וההורים המלווים להערכת תוצאות ההתעו והשיפור ביחסים, וכן מתן תחושה של תמיכה במשפחה המלווה במשבר.

אחריות הנופלת על ילד בגיל מקביל

פירוט:

פעמים רבות, משפחה הפונה לשמש משפחה מלווה מעוניינת שהילד המתארח ישמש חבר לילד שלה. וכך, למרות ההסבר שניתן על ידי צוות הפנימייה כי הצורך של הילד המתארח במשפחה הוא להיות קרוב יותר לסטטוס "אח" מאשר לסטטוס "חבר", נוטה המשפחה להטיל על בן המשפחה בגיל המקביל אחריות גדולה על הילד המתארח. בתחילת הליווי, ייתכן כי בן המשפחה יראה זאת כזכות גדולה וכדבר מלהיב, אך בהמשך עלולים להיווצר קונפליקטים סביב תפקיד כבד זה.

דרכי מניעה:

1. הסבר להורים המלווים על כך שהילד המתארח זקוק קודם כל לנוכחות הורית בחייו, כיוון ששם לרוב מתבטא החסך, ורק אח"כ לאחים, ולכן חשוב שכובד האחריות על הליווי תהיה של ההורים המלווים.
2. כמו אצל תאומים, חשוב להנחות את ההורים לייצר מההתחלה את ה"ביחד" ואת ה"כל אחד לחוד". למשל, אפשר להצטרף ולהיות עם החברים של בן המשפחה (אחה"צ, מסיבות, חוגים וכד'), אם זה מתאים, אך לא כל הזמן, במיוחד יש לשים לב בחופשות ארוכות.
3. במידת האפשר, ליצור לילד המתארח חברה משלו בקרב שכנים וקרובים בגילו, מתאימים לאופיו ולתחביביו.

התמודדות:

1. במידת הצורך, כאשר הילד הביולוגי מבטא קושי/ תחושה של עול, יש לקיים: א. שיחה של ההורים עם אותו ילד, על מנת להבין את מקור הקושי ולהקל עליו. ב. לקיים שיחה בפנימייה עם הילד המתארח, על הצורך בנפרדות.
2. אם ההתערבויות המוצעות בסעיף 1 לא הועילו, יש לשקול לצמצם את זמן שהות הילד המתארח בחופשות ארוכות.

תובענות הילד – רגשית וחומרית

פירוט:

ילדים החיים בפנימייה סובלים לרוב מחסכים רגשיים וחומריים בשל חוויות החיים בגינם הגיעו לפנימייה. התחושה המלווה אותם עוד שנים רבות היא תחושה של מחסור, בשל כך, במקרים רבים, אנו עדים להזדקקות לתשומת לב רבה ולתובענות חומרית בקשר עם מבוגרים: צוות הפנימייה, צוות ביה"ס, משפחות מלוות וכו'.

דרכי מניעה:

1. יש להסביר מראש להורים המלווים על מאפייני הילדים המגיעים לפנימייה, חוויות החיים שלהם טרם היציאה מהבית ותחושות החסך שלהם, הן בתשומת לב והן בחלק החומרי.
2. תשומת לב – הניסיון מלמד שהילדים המתארחים צורכים 50% מתשומת הלב של ההורים במשפחה, מה שמשאיר לילדים הביולוגיים להתחלק ב- 50% הנותרים! הדבר מתבטא בזמן שההורים מקדישים לילד כשהוא נמצא אצלם בחופשה (שיחות, פעילות משותפת, קבלת מצבי הרוח השונים, תיווך לשאר בני המשפחה וכד') ובקשר שיוצרים במהלך השבוע (שיחות טלפון, ביקורים, שיחות עם הצוות בפנימייה, השתתפות באירועים). מעבר לכך, ההורים צריכים להיות ערניים ולתווך בין הילדים הביולוגיים לילד המתארח כדי לפתור את הקונפליקטים הנוצרים, כתוצאה ממתן תשומת לב ומילוי תפקידים הוריים לילד שאינו ביולוגי, ולעיתים אף קורא להורים "אמא ואבא".
3. תובענות חומרית – הפנימייה אחראית לדאוג לילדים לבגדים ולמוצרי היגיינה בסיסיים. בשל מגבלות התקציב הם פחותים מהמקובל בבית ממוצע. בשל כך וגם בשל תחושת החסך הבסיסית, אשר מעצימה את הצורך של הילד למלא את עצמו, פעמים רבות משדרים הילדים למשפחה ציפייה גלויה או סמויה שיקנו

להם עוד ועוד דברים. יש לציין כי גם למשפחה, לרוב, יש צורך למלא את הילד מבחינה חומרית, כדי לפצות אותו על שאירע בחייו. חשוב: א. להדריך את המשפחה לקנות לילד במידה סמלית, ולא לבסס את הקשר על חומריות. ב. באותה מידה, להדריך את הילד להימנע מלבקש מהמשפחה למלא את צרכיו החומריים ולפנות במידת הצורך לפנימייה. להסביר מראש שזה לא מהות הקשר עם המשפחה המלווה, ושהם לא נועדו להיות "ספונסרים".

ג. להדריך את המשפחה המלווה להתייעץ עם צוות הפנימייה לגבי מה שקונים לילד מיוזמתם או לבקשתו, לפחות בהתחלה. להסביר את חשיבות יצירת הקשר באופן הדרגתי ולא על ידי חומריות.

בהתייעצות משותפת עם צוות הפנימייה, יש לנהוג בהדרגה במתן המתנות/הבילויים החומריים; הגדרה משותפת לגבולות לנתינה. הבהרה של צוות הפנימייה למשפחות כי משרד הרווחה אינו מממן בילויים מעבר לסכום המוגדר.

התמודדות:

במידה ומתגלה תובענות מוגזמת שקשה למשפחה להתמודד עמה, יש לשוחח בנפרד עם המשפחה, כדי למקד את הקושי, ואח"כ לשוחח עם הילד המתארח ולנסות לווסת את התובענות. לעיתים יהיו מקרים בהם יהיה צורך לקבוע מראש מה המשפחה מעניקה לילד המתארח ולהיות מאוד ברורים ועקביים לגבי מה קונים ומה לא. במקרים של משבר של הילד המתארח - התפרצויות ותובענות, יש לספק למשפחה וליילד תמיכה רגשית, אבל לא פחות חשוב לקיים שיחת הבהרה, תוך קביעת התנהלות ברורה של מה המשפחה קונה לילד ומה לא, בדומה לכל תכנית התנהגותית של הילד בקבוצה בפנימייה. יש לצייד את המשפחה ברעיונות לדרכי התמודדות ותגובות התנהגותיות ורגשיות למצבי התפרצות או תובענות של הילד.

התמודדות עם בושה של הילד מהיותו נזקק לסידור של משפחה מלווה

פירוט:

ילדים השווים בפנימיות חשים לעיתים קרובות בושה אל מול החברה, על מצבם ושהותם מחוץ לחיק משפחתם. מבין ילדים אלו, הילדים החסרים כל עורך משפחתי ונזקקים למשפחות מלוות עלולים לחוש בושה כפולה, הן מצד החברה והן מול ילדים אחרים בפנימייה. ילדים אלו ינסו לעיתים להסתיר את יציאתם למשפחה מלווה, אם על ידי המצאת סיפורים לילדים אחרים בפנימייה ואם על ידי מניעת קשר של עם המשפחה המלווה באופן פומבי בפנימייה.

דרכי מניעה:

1. עבודה עם הילד על הצורך במשפחה מלווה עוד טרם הליווי עצמו.
2. העלאת האפשרות לתחושת בושה מצד הילד בפני המשפחה המלווה, תוך הבנה כי הבושה אינה קשורה למשפחה באופן ספציפי.
3. חשיפה הדרגתית בתוך הפנימייה על הזדקקותו של הילד למשפחה מלווה.
4. שיחות משולבות של הילד והמשפחה המלווה על חשיפה הדרגתית של המשפחה לחיי הילד בפנימייה.
5. שיחות עם שאר הילדים בפנימייה על החשיבות של משפחות מלוות, במטרה לשנות ולהזים דעות קדומות.

התמודדות:

1. הנחיית קבוצות בפנימייה לילדים הנזקקים למשפחות מלוות – העלאת המודעות אצל הילדים ויצירת תחושת אחדות בין הילדים. קבוצה שכזו יכולה להקטין את תחושת הבושה אצל ילדים החשים כי הם לבדם בסיטואציה של משפחה מלווה וחוסר עורך משפחתי.
2. שיחות אישיות בתדירות גבוהה עם הילד על תחושות הבושה והסיבות לתחושות אלו.

התמודדות בעת אירועים שוטפים (ימי הולדת, מסיבות)

פירוט:

בעת אירועים שוטפים יכולים להיווצר מספר קונפליקטים כתוצאה מ:

1. בדידות אותה חש הילד, כאשר הוא רואה ילדים אחרים הנמצאים עם משפחתם הטבעית.
2. קונפליקטים בין שתי המשפחות, וקונפליקט נאמנויות שחש הילד ~~אל~~ למולם.

דרכי מניעה:

1. יש לעודד את המשפחה המלווה לביקורים בפנימייה בהסכמה מותנית של הילד ובידיעת משפחתו.
2. במצבים ידועים בהם משפחת הילד או קרוביו מגיעים לאירוע כלשהו, יש לבחון את נחיצותה של המשפחה המלווה באירוע.
3. במקרים של ליווי וביקור משותף של המשפחה הביולוגית והמשפחה המלווה חייב להיות תיאום והסכמה מלאה בין משפחת הילד, המשפחה המלווה והילד עצמו, כדי למנוע מהילד תחושת קונפליקט נאמנויות, או אירוע קונפליקטואלי שיפגע בקשרים ההדדיים בין המשפחות ובילד עצמו.
- כאשר נצפים קונפליקטים ומורגשת אווירה מתוחה בעת ביקור משותף של המשפחה המלווה ומשפחת הילד באירועים, יש למנוע הישנות הביקור המשותף של המשפחה המלווה, ללא תיאום מקדים.
4. רצוי שיתקיים מפגש משותף מקדים בין המשפחות/קרובי הילד באופן אינטימי ולא בלב האירוע הכללי, כדי למנוע אי הבנות ומתחים לא צפויים.

5. אין למנוע בשום פנים השתתפות הילד באירועי ההורים גם אם היא עלולה לגרום למתיחות מתהווה וקשיים למשפחה המלווה. מאידך, מצופה מהמשפחה המלווה להתנהג בבגרות ולאפשר לילד לקבל את משפחתו ללא לחצים ורגישויות מצדם.

6. יש לאפשר ואף לעודד חגיגות ייחודיות לילד בבית המשפחה המלווה (ימי הולדת ובר מצווה, חגיגה לציון הישג מיוחד של הילד וכד').
אין לחייב את המשפחה המלווה להזמין את משפחת הילד לאירוע בביתם או לאירוע היזום על ידם, אלא אם מושגת הסכמה מלאה בין המשפחות והושגה הסכמת הילד.

התמודדות:

1. יש לשוחח בגלוי עם הילד על תחושותיו עם איש המקצוע בפנימייה; בסוגיות רגישות של קונפליקט נאמנויות, התנגדות סמויה של הילד לביקור משותף של המשפחות, או ביקור המשפחה המלווה בפנימייה.
2. כאשר ההורים הביולוגים אינם מסכימים לנוכחות המשפחה המלווה, יש להיעזר בעו"ס בקהילה ו/או עו"ס לחוק הנוער על מנת להבהיר להורים ולקרובי המשפחה שהיעדרותם באירועים מחייבת, בעבור הילד, נוכחות של המשפחה המלווה, ואין להשאירו בבדידותו מול ילדים אחרים.
3. במצבים נדירים של סערת רגשות היוצאת משליטה בין המשפחות, יש לבדוד את השותפים למקום נפרד מהאירוע בפנימייה, ושם להרגיע את הצדדים.

מתן תרופות קבועות בבית המשפחה המלווה

פירוט:

התמודדות הילד עם החשיפה שבקבלת תרופות קבועות, פסיכיאטריות ואחרות מההורים המלווים. לעיתים ההורים מתקשים לתת את התרופות באופן סדיר כנדרש; לעיתים הם מתקשים לשמור על הסודיות הנדרשת לגבי מהות התרופות; לעיתים, לא מצליחים להתמודד עם אי רצונו של הילד ליטול את התרופות.

דרכי מניעה:

1. טרם ההיכרות – דיון פתוח עם הילד על נושא קבלת התרופות על ידי אנשי הצוות המטפלים בפנימייה.
2. עם תחילת הליווי – מתן דגש למחויבות של המשפחה לסודיות רפואית ולכבודו של הילד.
3. עם תחילת הליווי – הנחייה של ההורים המלווים לשמירה קפדנית על צנעת הילד משאר בני המשפחה.
4. באופן שוטף – יש לשדר לילד עקביות בהמשך מתן התרופות גם בחופשות, תוך שמירה על צנעת הפרט ומניעת "דיונים משפחתיים", בצורך בתרופות וכיוצ"ב.

התמודדות:

ראיית הנושא כמבחן לבדיקת גבולות הליווי על ידי הילד.
גם אם מתעורר ויכוח, יש להימנע מלהגיע למקרי קצה וויכוחים קשים בנושא. במידת הצורך, יש לערב את גורמי הפנימייה (מנהל / עו"ס) באמצעות שיחת טלפון, לצורך וידוא נטילת תרופות/ הרגעת הילד.

התמודדות עם מצבי משבר ושינויים במשפחה (לידה, נסיעה, מעבר דירה, גירושין, מוות וכו')

פירוט:

בתקופה של מצבי שינוי במשפחה המלווה (לידה, מעבר דירה, נסיעה וכו') ובמצבי משבר (גירושין, מוות של בן משפחה וכו') עלול לחול שינוי בפניות של המשפחה לילד המתארח, בתדירות הקשר עמו וביחס לליווי באופן כללי.

דרכי מניעה:

1. במצבי שינוי הצפויים מראש, יש לשוחח עם המשפחה ולתכנן את מהלך הליווי בתקופה זו:

א. לידה- האם הילד יבוא עפ"י לוח החופשות כשהאם תלד? רצוי לצייד את הילד במתנה למשפחה.

ב. מעבר דירה – יש לבדוק האם המשפחה עוברת למקום שאינו מרוחק מדי מסביבת הפנימייה והאם עדיין תוכל לשמור על קשר קבוע. אם המגורים רחוקים מדי, יש לשקול עם המשפחה האם לדלל את המפגשים, אך לשמר את הקשר עם המשפחה, או לערוך תהליך של פרידה.

ג. נסיעה – יש לעודד את המשפחה המלווה להתאים את נסיעותיה בזמן חופשה בהתאם ללוח החופשות של הפנימייה, על מנת שהילד יוכל להצטרף לנסיעה. אם לא ניתן להתחשב בלוח החופשות, על הפנימייה להיערך לפיתרון מבעוד מועד – או בפנימייה עצמה או במידת האפשר אצל המשפחה המורחבת של המשפחה המלווה, זאת במידה וילד יש קשר עם המשפחה המורחבת וזה מקובל על המשפחה.

2. במצבי משבר של המשפחה (עוד טרם היווצרות משבר בקשר עם הילד):

א. פרידה וגירושין- מצב זה לרוב הינו תהליך מתמשך, וייתכן ואפשר יהיה להיערך אליו.

צריך להיות מאוד רגישים וקשובים למה שקורה אצל המשפחה: האם הגירושין נעשים באופן מכובד ומוסכם על הצדדים או שיש הרבה "רעש", חיכוכים ועימותים, להם לא כדאי שהילד יהיה עד.

כאשר הקשר עם הילד הינו קשר ממושך וקבוע, ייתכן שמצב משברי זה לא יהווה באופן אוטומטי את סיום הליווי. עם זאת, ראוי לשוחח עם המשפחה ועם הילד ולבדוק מה מתאים, אפילו אולי לתקופה ראשונית, עד שהמשפחה תתארגן מחדש.

ב. מוות - יש להקפיד ללכת עם הילד לנחם את המשפחה, גם כמסר מהפנימייה המשתתפת בצער המשפחה וגם בהיותו של הילד חלק ממשפחה זו בשמחה ובצער.

לגבי המשך הליווי, בתקופה הראשונית ובכלל, יש להעריך איך המוות משפיע על המשפחה, ובפרט על ההורים ולבדוק עמם מה מתאים לגבי הליווי.

התמודדות:

במידה ומסיבה כלשהי לא התאפשר להיערך מבעוד מועד להתמודדות עם שינוי ומשבר הגורמים לשינוי בהתנהלות הליווי ואולי אף להפסקתו, יש לעבוד עם הילד ועם המשפחה על מנת ליצור תהליך מסודר ומכובד של פרידה.